

5 ASIE

Asie, největší z pěti kontinentů, se rozprostírá na ploše 44,6 milionů km², zabírá tedy téměř třetinu veškeré pevniny. Evropu, která je s ní spojená, lze z hlediska velikosti považovat jen za jakýsi výběžek či „poloostrov“ náležející Asii. Na asijském kontinentu žijí ve 47 státech čtyři miliardy lidí. Jen v Číně a Indii jsou to 2,5 miliardy lidí, což představuje více než třetinu obyvatelstva světa.

Tento kontinent se vyznačuje nejen svou velikostí ale také rozmanitostí kulturního a přírodního bohatství. Na Blízkém východě nalezneme mezi arabský a muslimský svět vklíněný Izrael – jedinou demokratickou zemi v regionu. Dnes tato Židům „zaslíbená země“ odpovídá svou velikostí jen naší Moravě, ale tolik se tam toho v minulosti v dobrém i ve zlém událo! Většina Židů, ale také Palestinců, uznává Jeruzalém jako své hlavní město. Jeho historie sahá do období před 6 000 lety. Setkávají se tu tři monoteistická náboženství. Muslimové považují Jeruzalém po Mekce a Medině za nej-světější místo. Pokud bych měl jmenovat město, které já považuji na světě za nejvýznamnější, nebyl by to New York, Londýn ani Tokio se svými burzami, módními a nákupními středisky, ale jednoznačně právě Jeruzalém.

Jižní Asii dominuje Indie a není divu, že bývá nazývána „subkontinentem“. Je domovem více než miliardy lidí a zrodila se zde další dvě světová náboženství, – hinduismus a buddhismus. Princ Siddhártha Gautama, resp. Buddha, se narodil v Nepálu, ale osvětlení došel ve svých 35 letech v indické Bódhgaji.

Indie je země kontrastů. Je označována jako „největší demokracie světa“, ale má také nejvíce lidí žijících v absolutní chudobě. Vlastní atomové zbraně a to je se stává zdrojem napětí s další jadernou mocností, Pákistánem.

Indie je jednou z mála světových zemí, kde se stále udržuje kastovní systém. Ačkoliv byl zrušen před více než 60 lety, nelze ho v reálném životě odstranit, a tak bariéry, které od sebe oddělují sociální skupiny, stále přetrvávají.

Hinduisté a buddhisté věří v reinkarnaci a to možná přispívá k fatalismu, apatii a nezájmu změnit vlastním přičiněním svůj osud. Pokud se ti nevede dobře, jedná se o přirozený důsledek minulých hříchů a to nejlepší, co můžeš udělat, je trpělivě snášet svůj osud. Pak se ti snad v příštím životě povede lépe. Dodnes si pamatuji na starého a nemocného, pravděpodobně umírajícího psa v Kalkatě. Nikdo mu neublížil, ale nikdo mu také nepomohl, všichni jej netečně míjeli. Mám pocit, že i někteří z nejchudších lidí zakoušeli podobný osud.

Na severu sousedí Indie s „Říší středu“, Čínou. Už sám název napovídá, jaké o sobě mají Číňané mínění. Oni jsou středem světa, vše ostatní je periferie. Jistou logiku to má, protože první čínská dynastie vznikla už před 4 000–5 000 lety. To naši předci v Evropě v té době ještě, obrazně řečeno, „lezli po stromech“ a zemědělská kultivace střední, západní a severní Evropy začala až někdy před 1 500 lety.

Od konce 14. do začátku 17. století vybudovali Číňané za dynastie Ming Velkou čínskou zeď. To vedlo k izolaci, a když byli Číňané v 19. století konfrontováni s vojenskou a technologickou převahou Britů, prožili si velmi bolestnou a ponižující zkušenost.

Dále na sever najdeme největší zemi na světě, Rusko. Přestože jeho velká část leží v Asii, mělo Rusko vždy ambice být spíše evropskou mocností. Krásné město Petrohrad, které založil na počátku 18. století Petr Veliký, mělo být bránou do Evropy. Rusko ve 20. století provedlo samo na sobě strašlivý experiment – pokus vybudovat ráj na zemi prostřednictvím ateistického náboženství – komunismu. K následkům, z kterých se ještě dlouho bude léčit, patří, kromě jiného, alkoholismus a absolutní úbytek obyvatel. Rusů bývalo 150 milionů, dnes je jich 139 milionů a kdyby tento trend pokračoval, do roku 2050 jich bude jen 111 milionů.

Daleko na východě se na shluku čtyř velkých a mnoha menších ostrovů rozkládá země vycházejícího slunce, Japonsko. Přesto, že na území, které je asi pětikrát větší, než Česká republika, žije „pouhých“ 127 milionů obyvatel, označil Samuel Huntington Japonsko ve své slavné knize „Střet civilizací“ jako jeden z osmi či devíti kulturně civilizačních okruhů. (Vedle Japonska se k nim řadí okruh euro-americký, pravoslavný, hispánský, islámský, čínský, hinduistický, buddhistický a subsaharský. Poslední zmíněný okruh sem patří s otazníkem, protože se v tomto případě jedná spíše o soubor kmenových společenství.)

Kousek od Japonska leží velmi nevyzpytatelný a nebezpečný soused, poslední mohykán zatvrzelého komunismu, Korejská lidově demokratická republika. Když si vzpomeneme, jak složité bylo znovusjednocení Německa, těžko domýšlet, co čeká v budoucnosti Korejský poloostrov. Problém může způsobit fakt, že severokorejský režim je dlouhodobě ekonomicky neudržitelný a ve smrtelné agónii může provést ledacos, obzvláště když se naučil svět obratně vydírat svými jadernými zbraněmi.

V Asii, zejména v její jižní a východní části, žilo vždy hodně lidí a byl zde nedostatek půdy. Typickou plodinou je rýže a její kolektivní pěstování (systém společných závlah, setby i sklizně) zřejmě utvářelo mentalitu Asijských odlišně od mentality evropské či americké. Jedinec se podřizuje kolektivu a jeho prospěchu, jeho individuální ambice nejsou podstatné. V poslední době jsme možná svědky určité modifikace. Ambice korejských, japonských či čínských rodičů se promítají do jejich dětí (často jedináčků), které jsou pak vystaveny tvrdému drilu, aby byly ve škole i ve vybraných zájmových činnostech (hudba, sport,…) nejlepší. Výsledky to přinášet může, ale radostné dětství nejspíše ne.

V Evropě a Severní Americe začíná být přijímáno jako fakt, že 21. století bude patřit východní a jižní Asii a centrem civilizačního vývoje se stane Čína. Nejsem si tak úplně jistý. Pro Evropu by mohl současný vývoj znamenat zajímavou výzvu, aby nehledala svoji budoucnost jen v další a další materiální produkci. Protože Čína dnes zanedbává lidská práva a sociální a environmentální standardy práce, nemůžeme s ní v produkci levného zboží soutěžit (nebo bychom museli přijmout dnešní čínské standardy, což by byl návrat o jedno či dvě století nazpátek). Čínské komunistické vedení usilovně buduje svůj „čínský sen“. My, Evropané, bychom měli formulovat svůj „evropský sen“. Jak to v obou případech dopadne, zůstává otázkou budoucnosti

5.1 Izrael

Zeď nářků se stala pro židy nejsvětějším místem, ke kterému přicházejí poutníci z celého světa, aby tu vyslovili své modlitby, jež bývají často zapisovány na lístek a vsunovány mezi kameny. Všimněme si bariéry oddělující prostor pro modlící se ženy a muže. Zeď nářků byla součástí vnější hrady, která v období druhého jeruzalémského chrámu obklopovala Chrámovou horu. Tento druhý jeruzalémský chrám byl zničen v První židovské válce roku 70 našeho letopočtu, po neúspěšném povstání Židů proti Římanům v roce 66. První jeruzalémský chrám nechal na Chrámové hoře postavit již král Šalamoun v letech 970–931 před naším letopočtem.

Izrael je stát, jehož vznik 14. května 1948 vyvolal snad největší kontroverze v moderních dějinách. Byl založen rozhodnutím OSN na území bývalého britského protektorátu. To se samozřejmě nelíbilo okolním arabským státům a hned druhý den pět z nich vyhlásilo Izraeli válku. Od té doby proběhlo několik dalších krvavých konfliktů, nicméně Izrael existuje dodnes. Jedná se o jedinou demokratickou zemi na Blízkém východě. Jeho rozloha představuje pouhých 20 770 km², žije zde 7,5 milionů obyvatel (76 % Židů, 19 % Arabů a 5 % obyvatel tvoří ostatní menšiny). Velkou část území zabírají Negevská a Judská poušť společně s dalšími neúrodnými oblastmi. Přitom hustota 355 obyvatel/km² patří ve světě k nejvyšším a je s podivem, že se Izrael dokáže vzhledem k takto tvrdým přírodním podmínkám uživit.

Většina států uznává jako hlavní město Tel Aviv-Jaffa, ale Izraelci považují za své hlavní město Jeruzalém. Žijí zde dvě třetiny židů, zhruba třetina muslimů a asi dvě procenta křesťanů. Je to nejsvětější místo na Zemi pro židy i křesťany a třetí nejsvětější pro muslimy (po Mekce a Medině).

Dnes na Chrámové hoře stojí Skalní dóm (nesprávně někdy nazývaný Omarova mešita). Byl vybudován v letech 687–691 n.l. a muslimové věří, že z tohoto místa prorok Mohamed vystoupil v roce 621 n.l. na Noční cestu do nebe, doprovázený andělem Gabrielem. Kámen, na kterém Skalní dóm stojí, byl právě tím místem, kde Abrahám vykonal boží zkoušku – oddanost Bohu prokázal tím, že byl připraven obětovat svého syna Izáka. Tento prostor je doslova přесыcen historickými událostmi významnými pro tři monoteistická náboženství.

Kousek od Skalního dómu jižním směrem můžeme vidět mešitu Al-Aksá. Nachází se ve východní části Jeruzaléma, kterou Izrael obsadil v roce 1967, nicméně Palestinci tuto část Jeruzaléma stále považují za hlavní město svého budoucího státu. Mešita může pojmut až 5000 věřících. Nemuslimové sem mají omezený vstup od roku 2000, kdy vypukla druhá intifáda.

Byl jsem v Izraeli v září 1990, kdy probíhala první intifáda (trvala od roku 1987 do roku 1993). Jedná se o palestinské povstání a následný ozbrojený konflikt mezi Izraelci a Palestinci. Jednou nám na střechu expedičního vozu Avia-Furgon přilétl kámen a prorazil laminátovou střechu. Teprve později nám došlo, co bylo příčinou. Naše poznávací značka měla žlutý podklad, stejně jako izraelská auta. Podle ní se útočníci zdálky orientovali, na která auta házet kameny. Naštěstí se tento incident obešel bez zranění.

Bazilika Božího hrobu (ve východních církvích nazývaná také kostel Vzkříšení) leží na místě, které většina křesťanů uctívá jako Golgotu, neboli horu Kalvárii, kde byl ukřižován Ježíš Kristus. Pro křesťany tedy představuje jedno z nejposvátnějších míst na světě. Kostel byl pro křesťany významným poutním místem již od 4. století.

Getsemanská zahrada leží na úpatí Olivové hory. Ježíš tu bděl a modlil se v noci před svým zatčením a ukřižováním. Židé věří, že až přijde Mesiáš, vzkřísí zde cestou do Jeruzaléma mrtvé. Proto se na západním svahu Olivové hory nachází největší židovský hřbitov na světě.

Dominantou Getsemanské zahrady je Kostel všech národů, nazývaný také Kostel Utrpení.

Na Olivové hoře se nachází také Kaple Pánová pláče (Dominus Flevit). Na tomto místě Ježíš zaplakal nad budoucím osudem města. Kaple proto má svým tvarem připomínat slzu.

Ztvárnění Panny Marie s Ježíšem může být pro nás, Evropany, někdy značně netradiční. V kostele Pater Noster (Otče náš) je mezi jinými i toto vyobrazení, tuším korejské, kdy Panna Maria i její dítě mají výrazné asiatské rysy.

Ráchelín hrob v Betlémě. Ráchel byla ženou patriarchy Jákoba. Toto místo je symbolem návratu židovského lidu do své vlasti.

Asi 30 km jižně od Jeruzaléma, v Judské oblasti, se na Západním břehu Jordánu, pod palestinskou správou, nachází město Hebron (180 tisíc obyvatel). Můžeme zde navštívit Mauzoleum patriarchů – poutní místo židů, křesťanů, ale i muslimů. Jsou v něm podle tradice pochováni významnější židovští patriarchové Starého zákona se svými manželkami, tedy Adam s Evou, Abrahám se Sárrou, Izák s Rebekou, Jákob s Leou.

Přibližně 8 kilometrů od Jeruzaléma se rozprostírá nevelké (30 tisícové) město Betlém, ve kterém byl zřejmě David korunován králem Izraele. Především je to však místo narození Ježíše. Žije zde jedna z nejstarších křesťanských komunit na světě. Na obrázku vidíme chrám Narození Páně, jednu z nejstarších křesťanských svatyní.

Na severozápadě Galilejského jezera se nachází bývalá rybářská vesnice Kafarnaum, svědek mnoha biblických událostí. Zde žilo několik Ježíšových apoštolů a sem Ježíš odešel z Nazaretu po uvěznění Jana Křtitele. Na obrázku vidíme zbytky synagogy, ve které Ježíš začal kázáním své veřejné působení. Kafarnaum postihlo v roce 746 velké zemětřesení a poté už nebylo obnoveno.

Galilejské nebo také Genezaretské jezero, místo Ježíšova působení a řady jeho zázraků. Jezerem protéká životodárná řeka Jordán, která se později vlévá do Mrtvého moře.

Salesiánský klášter ve městě Nazaret. Zde prožil Ježíš Kristus roky svého dospívání. Součástí kláštera tvoří kostel, který je údajně jako jediný na světě zasvěcený dospívajícímu Ježíši, moderní mluvou bychom snad mohli říci „Ježíši – teenagerovi“.

Místo prvního Kristova zázraku v Káni Galilejské. Na tomto místě proměnil Ježíš na přání své matky na svatbě vodu ve víno, i když „ještě nepřišla jeho hodina“, aby veřejně působil.

Poblíž Galilejského jezera se nachází hora Blahoslavenství s osmibokou kaplí, která připomíná, dle mého názoru, nejrevolučnější řeč v dějinách lidstva. Ježíš přišel v osmi blahoslavenstvích se změnami hodnotové orientace, které jakoby vše stavěly vzhůru nohama. Již ne „oko za oko, zub za zub“, ale „milujte i své nepřátele“. Dodnes jsme tuto výzvu nedokázali plně vstřebat a přijmout.

Kláster sv. Jiří v Judské poušti. Tam, kde je voda, je také život. Do pouště odcházeli lidé hledat spojení přirozeného s nadpřirozeným, cestu do věčnosti. Oproštění téměř od všech vlivů a vjemů vnějšího světa, mohli se soustředit na svět vnitřní.

Pevnost Masada v Judské poušti, poblíž Mrtvého moře. Nechal ji postavit král Herodes jako nedobytnou pevnost. Měla vlastní zdroj vody a zásoby jídla na dva roky. V době povstání Židů proti Římanům patřila Massada bojovné sektě Zélótů. Římanům se zde po dva roky úspěšně bránilo asi 1000 lidí (včetně žen a dětí). To byla pro Římany velká potupa. Proto odjinud přivlečení Židé museli až k hradbám navršit obrovský násep, který lze spatřit dodnes. Ani tak se však pevnost dobýt nepodařilo, jedinou možností bylo nechat zélóty vyhladovět. Když po dvou letech potraviny opravdu docházely, vůdce zélótů shromáždil lid na nádvoří. Vybral deset mužů, kteří měli zabít všechny v pevnosti. Jeden z deseti mužů pak zabil zbývajících devět a poté pevnost zapálil a sám spáchal sebevraždu. Když voják vstoupil do pevnosti, našli jen dva lidi, matku s dcerou, které to přežily a vypověděly vše Římanům.

Masada se stala symbolem vzdoru Židů: „Masada vícekrát nepadne“ má znamenat, že Židé už svoji zemi nikdy neopustí a než by měli žít znovu v otroctví nebo ve vyhnanství, raději by zemřeli jako svobodní lidé. Někteří Židé však tento pohled nesdílejí a Masada se tak stává i symbolem určité kontroverze ve společnosti. Jednak se skupina zélótů provinila spácháním sebevraždy vůči vlastním náboženským příkazům. A pak také i národ, který upadne do zajetí, má šanci, že se jednou osvobodí a napřímí svou páteř. Národ, který umře, již nikdy nepovstane.

Safed, galilejské město, se nachází ve vzdálenosti asi 50 km od přístavu Haifa. V nadmořské výšce 700 metrů jsou zde i v létě příjemné podmínky pro život. Safed se v nedávné minulosti proslavil jako centrum židovské vzdělanosti a kabalistických studií (studií židovské mystiky). Podle legendy jej založili po potopě Noemovi synové. Dnes ho lze také považovat za město umělců. Je příjemné ztratit se v jeho starodávných uličkách a cestou občas shlédnout vystavené obrazy místních malířů.

Mrtvé moře je nejnižší položeným místem na naší planetě – nachází se 420 metrů pod hladinou světového oceánu. Dosahuje hloubky až 380 metrů a jeho salinita činí 33,7 %. Proto se nemůžete utopit, plavete na hladině jako korek. Kdybyste však v takovém moři museli plavat několik kilometrů, zahynete na úpal z ostrého slunce, dehydrataci a vyčerpání.

Mrtvé moře rychle vysychá, protože hlavním přítokem je řeka Jordán a z té odeberou většinu vody především Izraelci na zavlažování. Uvažuje se tedy o tom, že by se z jihu, od Akabského zálivu, přiváděla voda z Rudého moře, která by vysychající Mrtvé moře měla zachránit.

Kousek odtud se nachází „zázrak v poušti“, kibuc Ejn Gedi, založený v roce 1953. Izraelské zemědělství patří k nejvyspělejšímu na světě a jeho hlavní organizační jednotkou jsou tzv. kibucy (velmi volně bychom je mohli přirovnat k našim zemědělským družstvům).

Negevská poušť zabírá na jihu 69 % (!) rozlohy státu Izrael (13 000 km²). Dnes v ní žije asi 380 tisíc Židů (zejména ve městech Beerševa a Ejlat) a 175 tisíc beduinů, nachází se zde řada kibuců. Velké části pouště jsou vyčleněny pro armádu a není tam tedy přístup. I když to není na první pohled patrné, tato krajina nezůstala bez života a bez lidské činnosti.

Kumrán u severozápadního břehu Mrtvého moře je místem možná největšího archeologického objevu 20. století. V roce 1946 zde v jeskyni beduíni náhodou objevili nádoby, ve kterých se skrývaly svitky od Mrtvého moře. Obsahují biblické a další náboženské texty. Nejdelší z nich (7,43 metrů) obsahoval text starozákonního proroka Izajáše ze 2. století před naším letopočtem. V některých svitcích se objevují i křesťanské texty (část Prvního listu Pavla Timoteovi a úryvek Markova evangelia).

Třicet kilometrů severně od Akabského zálivu leží údolí Timna se stejnojmenným národním parkem. Již před osmi tisíci roky se zde těžila měď. V 10. století př. n. l. se tu nacházely doly krále Šalomouna. Na obrázku vidíme Sloupy krále Šalomouna, jedná se o přírodní pískovcový útvar vytvořený vodní erozí.

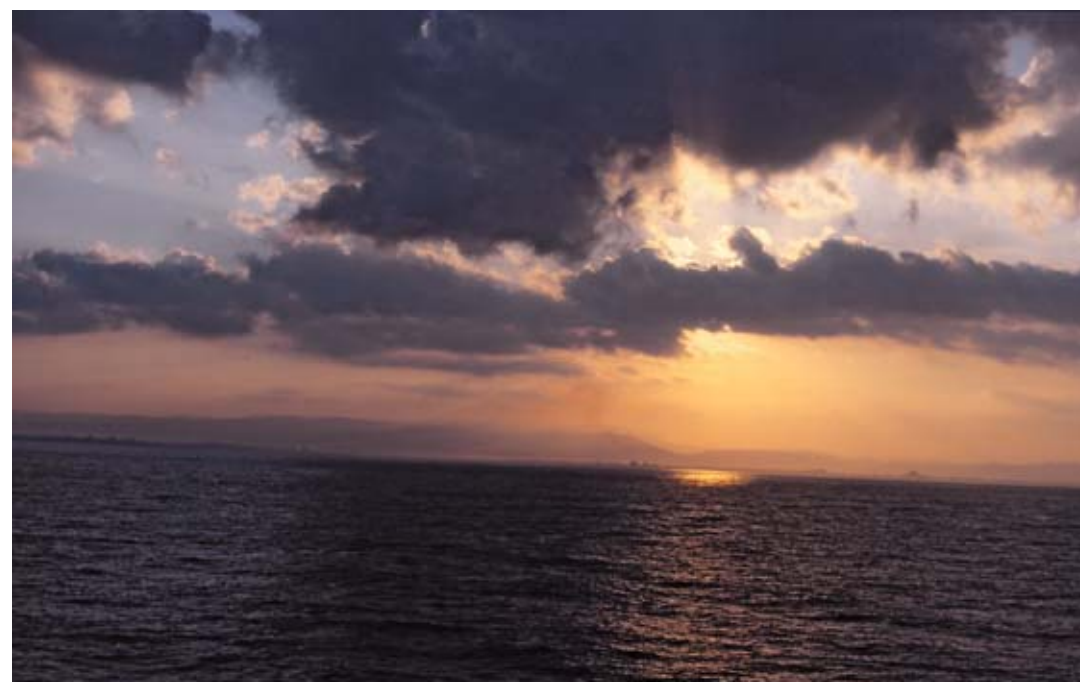
Tento skalní útvar v údolí Timna je nazýván Hřib (The Mushroom). Byl vytvořen kombinovaným působením vodní a větrné eroze v průběhu staletí, kdy méně odolné podloží bylo postupně odpreparováno a zůstal pískovcový monolit ve tvaru houby.

V nejjižnější cípu Izraele leží město Ejlat. Z přístavu je možné vidět najednou čtyři země – Izrael, Egypt, Jordánsko a také Saúdskou Arábii. Moře nabízí možnost celoročního koupání a objevování podmořského světa. Místní korálové útesy se nedají velikostí srovnat třeba s Velkým bariérovým útesem v Austrálii, ale setkáváme se tu s životem neméně rozmanitým a bohatým.

Loučíme se se „Zaslíbenou zemí“ a plujeme za zapadajícím sluncem, podél Kypru až na řecký Rhodos. Zde přestoupíme na malou loď, která nás za dvě hodiny převezde do tureckého přístavu Marmaris.

5.2 Turecko

Turecko zaujímá strategickou polohu mezi Evropou a Asií. Rozkládá se na 780 000 km², do Evropy však zasahuje pouhých 23 764 km², zbytek patří do Asie. Žije zde téměř 70 milionů obyvatel, z nichž je však 14 milionů na východě Kurdů. Turci jsou dědici velké a výbojné Osmanské říše, založené v roce 1299 Osmanem I. Ta zanikla až v roce 1923, kdy Kemal Atatürk založil republiku s důrazem na sekularizaci státu. To, že na území Turecka fungovala více než 700 let osmanská říše, kde sultán měl absolutní moc, vedlo pravděpodobně k pozdější zaostalosti (viz pejorativní označení „turecké hospodářství“). Ve 20. století však Turecko ekonomicky velmi pokročilo. Dlouhodobě usiluje o vstup do Evropské unie, ale Evropa má, zdá se, příliš velké obavy vpustit do svého „klubu“ sedmdesát milionů lidí, převážně islámského vyznání.

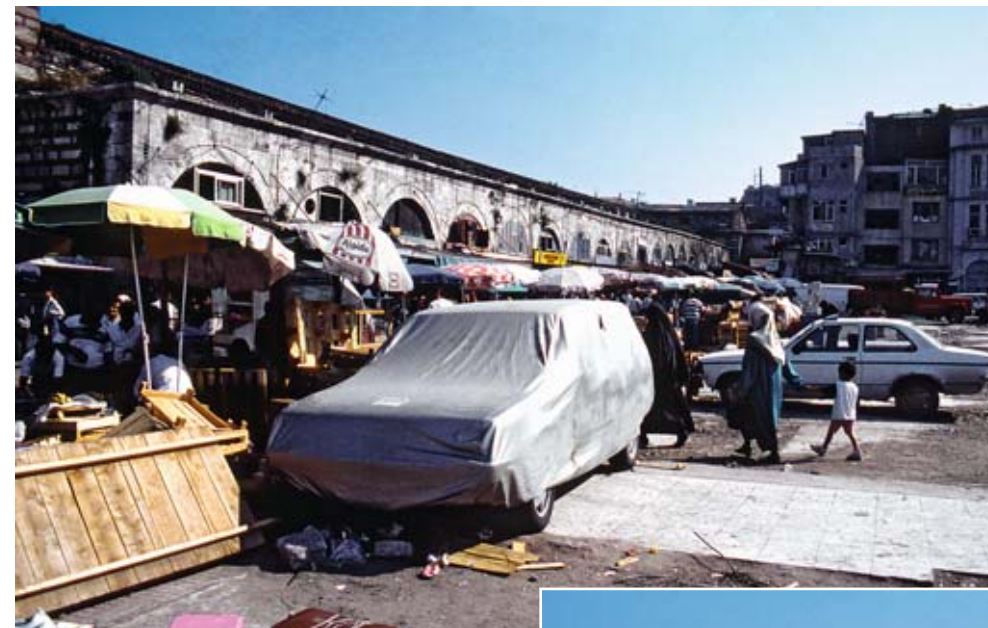
Pětimilionová Ankara (na snímku nahoře) zastává pozici hlavního města Turecka již od založení republiky. Jeví se nám společně s Istanbulem jako moderní velkoměsto, ale rozdíly mezi způsobem života v těchto městech a životem na venkově, především ve východních částech země, jsou propastné.

Istanbulu se přezdívá „Brána Orientu“. Leží na dvou kontinentech a v minulosti byl znám také pod názvy Byzantion, Konstantinopol nebo Cařihrad. Až do roku 1453 byl centrem Východořímské říše (Západořímská říše zanikla v roce 476). Ta však již od 7. století postupně ztrácela svůj římský a antický charakter.

Na snímku je Chrám Boží moudrosti (Hagia Sofia). V letech 532–537 jej stavělo 10 000 mužů. Původně byl křesťanskou bazilikou, po dobytí Konstantinopole Osmany byl přeměněn na mešitu (přistavěny byly čtyři minarety). V roce 1934 byla mešita na příkaz Kemala Atatürka přebudována na muzeum (v rámci sekularizace státu).

Istanbul má dnes více než 11 milionů obyvatel a dále pokračuje nekontrolovatelný příliv lidí z venkova. Istanbul lze považovat díky evropskému způsobu života za moderní město, na druhou stranu zde můžete nalézt čtvrti připomínající velkoměsta rozvojových zemí. Typickými jsou přeplněné ulice, chudoba (i když v menším rozsahu, než třeba v afrických velkoměstech), pouliční prodáváci snažící se uživit prodejem všeho možného a všude přítomné odpadky na veřejných prostranstvích. I dnes Istanbul zůstává rozkročen mezi dvěma světy. Nebo bychom také mohli říci, že představuje pomyslný most mezi dvěma světy.

Toto rozdělení mezi Evropu a asijský Orient není jen kulturní, ale také geografické. Bospor je mořská úžina oddělující Černé moře a Marmarské moře, které pak dále pokračuje přes průliv Dardanely do Egejského, resp. Středozemního moře. Bosporská úžina je dlouhá 29 kilometrů a široká necelé čtyři kilometry. V nejužším místě oba kontinenty od sebe dělí pouhých 650 metrů. Istanbul se rozkládá na obou březích, doprava je zajišťována dvěma silničními mosty. V současnosti se buduje tunel, který by zajistil železniční spojení a také by propojil dosud oddělené části istanbulského metra.

Několik kilometrů od západního pobřeží Turecka směrem do vnitrozemí se nachází zříceniny Efezu. Ten byl asi před třemi tisíci lety založen kolonisty z Athén. Na snímku vidíme zbytky Celsovy knihovny, za slavnější jsou však považovány trosky Artemidina chrámu. Ty patří mezi sedm divů starověkého světa.

Podle legendy do Efezu odešla po Ježíšově ukřižování jeho matka Maria společně s Kristovým žákem Janem. Z Nového zákona je také známý list apoštola Pavla křesťanské obci v Efezu.

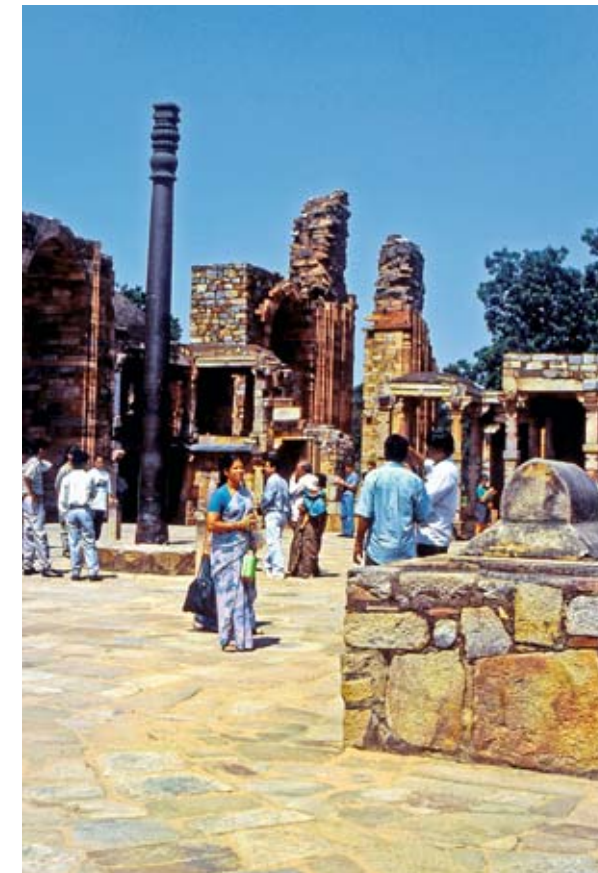

5.3 Indie

Jeden život nestačí na to, aby člověk vstřebal a pochopil rozmanitost indického subkontinentu. Indie je zemí překrásných přírodních scénérií, ale také nám těžko pochopitelného rozdělení lidí do kast. To bylo sice oficiálně zrušeno se získáním nezávislosti v roce 1947, ovšem sociální rozdělení do kast sahá až do 2. tisíciletí před naším letopočtem a jejich existence má tedy značnou „setrvačnost“.

Indie je země s 1,2 miliardami obyvatel a velmocenskými ambicemi, vlastními jadernými zbraněmi a kosmickým programem. Ačkoliv Indie vyniká vývozem rýže, 200 milionů lidí zde žije v absolutní chudobě.

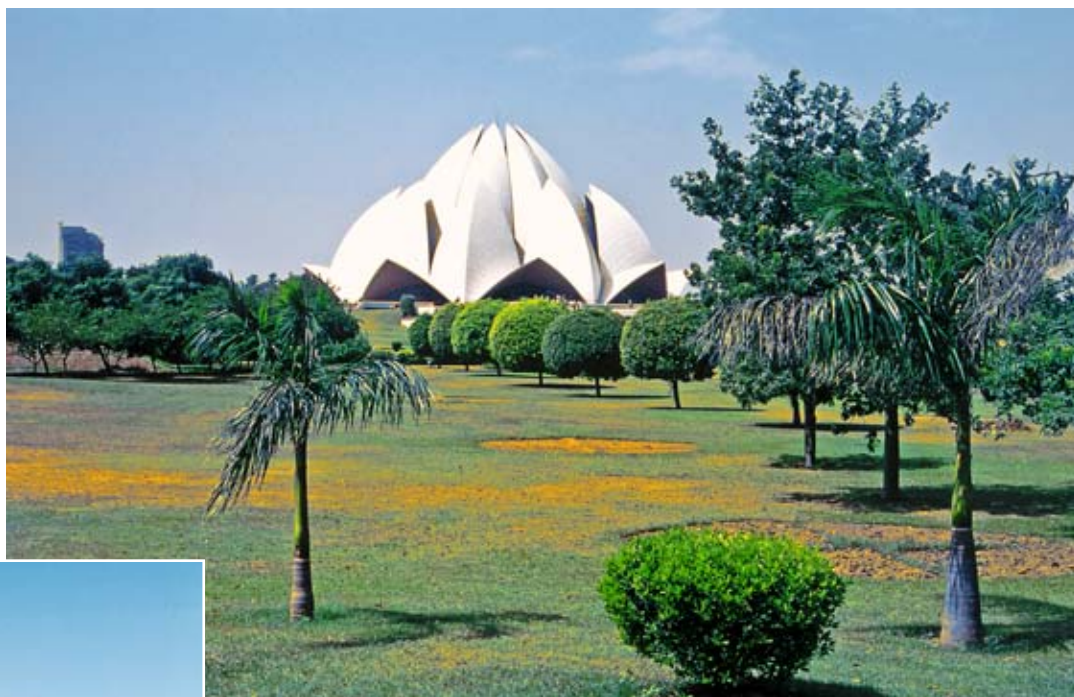

Pokud přiletí Evropan do Dillí, jeho smysly „ohluší“ silné vjemy v podobě spousty lidí (ve městě žije 14 milionů obyvatel), horka, hluku a nejrůznějších pachů. Ale po několika dnech si do jisté míry zvykne.

Velkou záhadou byl v Dillí dlouhou dobu sedmi a půl tunový nerezavějící železný sloup. Jeho velká odolnost je způsobena tím, že obsahuje velké množství sloučeniny fosforu, který společně se vzdušnou vlhkostí a kyslíkem vytvořil na povrchu asi dvacetinu milimetru tenký ale účinný ochranný povlak.

Chrám Bahá'í, architektonicky nádherná stavba ve tvaru rozkvétajícího lotosového květu, připomíná do jisté míry operu v australském Sydney. Víra Bahá'í je monoteistické náboženství staré 150 let a čítá šest milionů stoupenců po celém světě. Založil ho Bahá'ulláh, který o sobě v iráckém Bagdádu v roce 1863 prohlásil, že jeho příchod je naplněním prorocství všech předchozích náboženství. Věřícími tohoto náboženství je tedy považován za posledního z řady Božích poslů, jakými byli Abrahám, Mojžíš, Buddha, Kršna, Zarathuštra, Kristus a Mohamed.

Fatéphur Sikrí nechal vystavět panovník Mughalské říše Akbar. Mughalové byli muslimové z území dnešního Afghánistánu, kteří ovládali velkou část indického subkontinentu po téměř 300 let. Je to „město duchů“. Bylo vystavěno jako ideál hlavního města, ale od svého dokončení v roce 1571 fungovalo pouhých 14 let. Pak bylo Akbarem a celým jeho dvorem opuštěno, když odjel bránit severozápadní hranice říše. Poté už se do města nikdy nevrátil.

Symbolem Indie je architektonický div světa – Tádž Mahal. Tato 72 metrů vysoká mramorová stavba posázená drahokamy a polodrahokamy vyrůstala pod rukama 20 000 dělníků po dobu 22 let.

Tádž Mahal je hrobka, kterou dal postavit Akbarův vnuk Šáhdžahán (vládl v období 1627–1658) pro svou milovanou ženu Mumtaz Mahal. Ta mu do svých 36 let porodila osm synů a šest dcer, při porodu čtrnáctého dítěte však zemřela.

Tádž Mahal stojí na břehu řeky Jamuny. Později prý Šáhdžahán chtěl postavit obdobnou stavbu z černého mramoru, kde by po své smrti byl pochován. V roce 1658 jej však jeho třetí syn Aurangzéb sesadil a uvěznil v nedaleké pevnosti Ágra. Bylo to vězení komfortní a my můžeme jen spekulovat, udělal-li syn správnou věc. Stavba další hrobky už by možná říši hospodářsky zruinovala.

Dnes je Tádž Mahal ohrožený znečištěným ovzduším, přesněji kyselými dešti. Ty rozleptávají mramor i vlysy s nádhernými ornamenty a postupně je ničí.

Druhý Tádž Mahal postavit nelze. Kdyby však Tádž Mahal neexistoval, tato hrobka Bibi Ka Maqbara v Aurangábadu by byla asi považována za velké dílo. Takto ale zůstává přehlížena. Na konci 17. století ji nechal postavit princ Azam Shah pro svou matku.

Indie je jednou z mála rozvojových zemí, kde železnice neskomírá, ale v rámci ekonomických možností se dokonce rozvíjí. Tuto zemi protíná 63 000 km železničních tratí, na kterých se kromě zboží každý den přepraví 11 milionů cestujících a další nezanedbatelný počet těch, kteří jedou bez lístku na střeše. Jet druhou třídou je sám o sobě zážitek. Navíc nesmíte spěchat, protože několikahodinová zpoždění nejsou nic mimořádného.

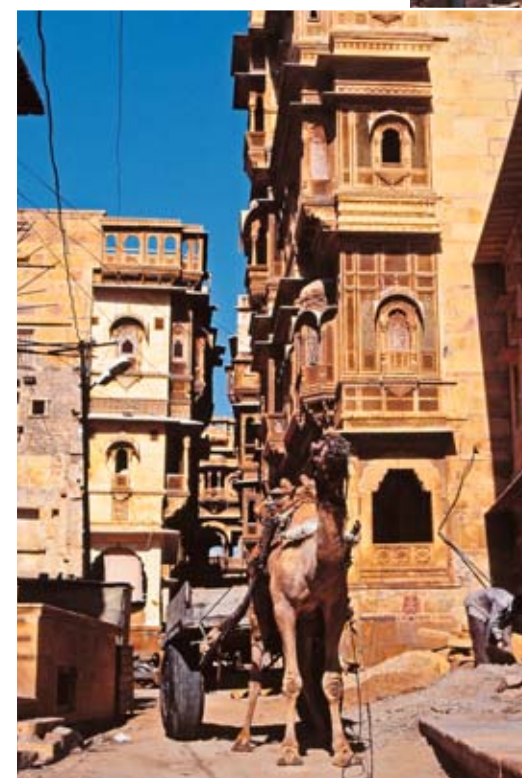
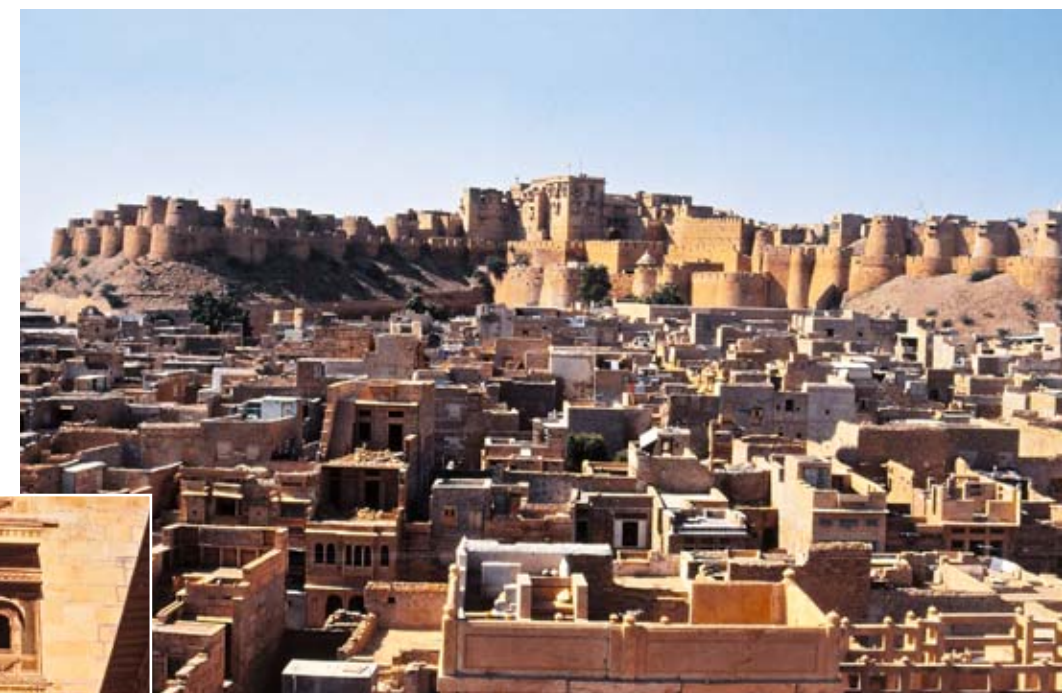
Dominantou Džajpuru (4 miliony obyvatel) ve státě Rádžasthán je Palác větrů (Hawa mahal), postavený jako sídlo palácových žen.

Udajpur, přezdívaný „Město jezer“ je příjemným místem k pobytu (jen půl milionu obyvatel). V minulosti byl hlavním městem tehdy mocné hinduistické říše Mévar. Její počátek se datuje k roku 734. Legendární postavou říše byl válečník Bappa Rawal, který bojoval proti muslimským nájezdníkům. Na snímku vidíme dominantu města, 800 metrů dlouhý, výborně udržovaný Městský palác.

Nedaleko Džajpuru se nachází jedno z nejstarších měst v Indii, hinduistické městečko Puškar s 15 000 obyvateli. Rozprostírá v okolí posvátného jezera. Obvykle vyznačuje klid. Za mé návštěvy ovšem moc klidné nebylo, právě zde probíhala demonstrace proti privatizaci telekomunikační společnosti.

V nedalekém chrámu to však tuto mladou ženu nijak nerušilo ze soustředěné četby hinduistických textů.

Osmdesátitisícové město Jaisalmer se nachází v poušti Thar, nedaleko hranic s Pakistánem. V minulosti to bývala důležitá stanice pro velbloudí karavany, které s nákladem putovaly pouští. Můžeme zde tedy vidět řadu několikapodlažních domů, které byly vybudovány ze žlutého pískovce pro tehdejší bohaté obchodníky. Místo v poušti působí velmi exoticky a natáčely se zde např. Pohádky tisíce a jedné noci.

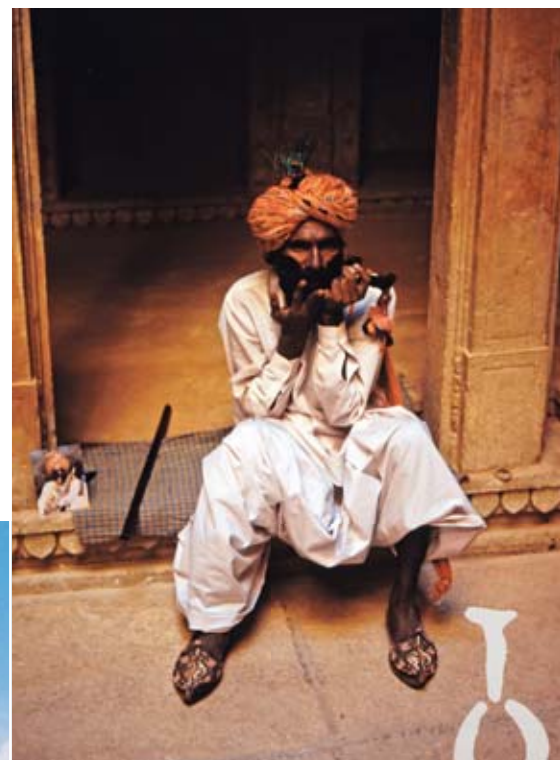

Tento muž má údajně nejdelší knír na světě, měřící něco přes dva metry, proto si jej musí obtáčet kolem hlavy. Za drobný honorář se rád nechá vyfotit.

Bombaj je největší a také nejbohatší indické město. Oficiálně má 12,5 milionů obyvatel, s přilehlými, hustě obydlenými oblastmi se však počet lidí bude blížit dvaceti milionům. Nejznámějším monumentem je Brána Indie (Gateway of India). Dříve sloužil jako orientační bod pro lodě přijíždějící do přístavu.

To, že je Bombaj nejbohatším městem, ještě neznamená, že ulice i přístavní molo nejsou lemovány skupinami žebráků. Bohatství je distribuováno krajně nerovnoměrně, takže globalizace a ekonomický růst zde má více poražených, než vítězů.

V nejchudších oblastech pracují četné křesťanské misijní řády, které se, kromě jiného, snaží dát dětem alespoň nějaké vzdělání a naučit je řemeslům. Bohužel jsou to v počtu místních obyvatel spíše kapky v moři. Navíc křesťanské řády nejsou v Indii příliš vítány, indická vláda v nich vidí konkurenci pro hinduistickou víru.

I takto může vypadat obraz dnešní Bombaje a dalších měst. Krásné pobřeží naprosto devastované odpady, na kterých ti nejchudší hledají cokoli, co by se nějak dalo využít. Dříve se jednalo o odpady především organického původu, které se poměrně rychle rozložily. Dnes převažují plasty, které se stávají ekologickým problémem, protože se nerozloží ani v průběhu mnoha desetiletí.

V Bombaji jsem byl v roce 1994,

když v Surátu vypukla epidemie dýmějového moru, která se jak lavina šířila do dalších měst. Dýmějový mor způsobuje bakterie Yersinia pestis. Na člověka ho přenášejí blechy, které se infikovaly na nakaženém hlodavci, obvykle krysách. To je důvodem, proč se moru nikdy nezbavíme, protože nikdy nebudeme schopni vyhubit přenašeče. Nejúčinnější prevencí jsou tedy dobré hygienické podmínky. Když se v Indii mor rozšířil, lidé vykoupli v lékárnách antibiotika a jedli je ve velkých dávkách, což bylo nebezpečné především pro děti a těhotné ženy. Navzdory tomu, že vláda epidemii nezvládala, nakazilo se 3000 lidí a zemřelo jen asi padesát obětí, především chudých, podvyživených a tedy oslabených.

Indie je krásná ale rozporuplná země. Během pobytu si nelze nepovšimnout těchto vesnických žen, které nosí palivové dříví, aby měly na čem rodině uvařit jídlo a večer se všichni mohli ohřát. Při hustotě 361 obyvatel/km² není divu, že lesy a dřeviny obecně rychle mizí. Chudým to však vyčítat nelze, my bychom se v jejich situaci chovali stejně. Už v roce 1972 na první konferenci OSN o životním prostředí tehdejší ministerská předsedkyně Indira Gándhiová prohlásila: „Naším největším znečištěním je chudoba.“

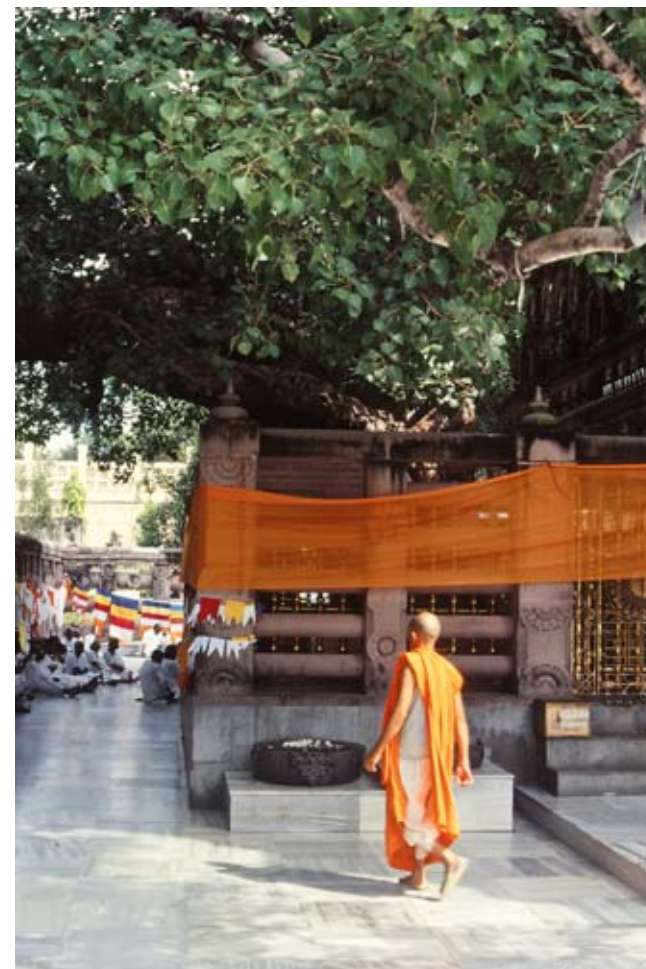

Výrok Gándhíové platí stejně tak dnes, jako před čtyřiceti lety. Toto dítě nebude chodit do školy, podvýchá pravděpodobně omezí jeho fyzický i mentální rozvoj. Nebude proto moci rozvinout svůj tvůrčí potenciál a jeho život nebude naplněn, jak by mohl a měl být.

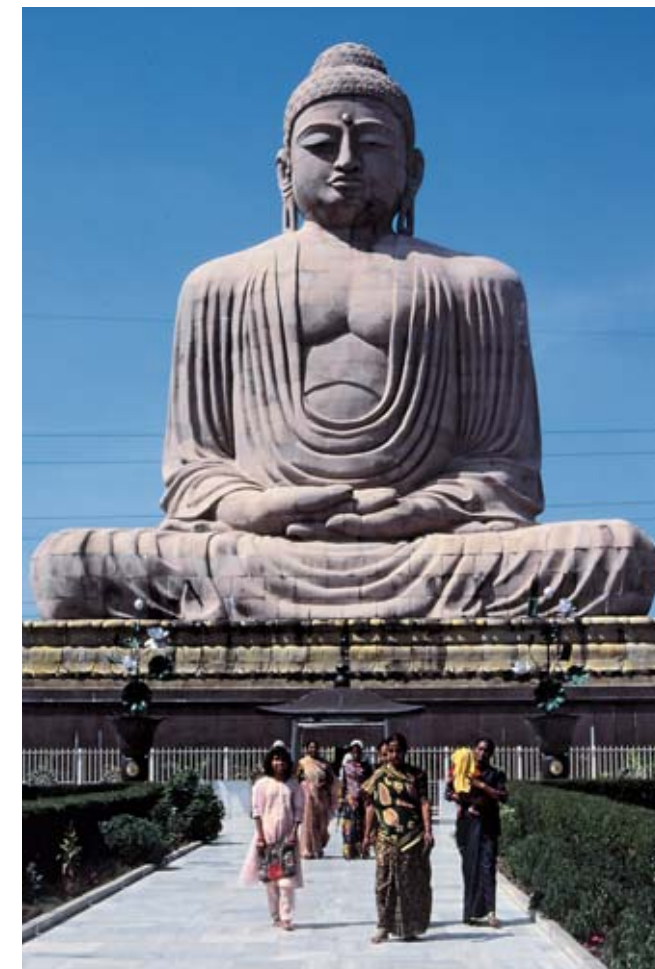
Váránasí (3,5 milionu obyvatel) leží na břehu Gangy a je nejposvátnějším hinduistickým místem. Neustále ho zaplavují poutníci, protože se věří, že každý hinduista by měl město alespoň jednou za život navštívit. Mnoho hinduistů sem také přichází zemřít, poněvadž takto se mohou přiblížit vysvobození z koloběhu životů (reinkarnace). Protože tělo zemřelého se spálí a popel rozsype do posvátné Gangy, stává se problémem dřevo. Je ho málo a je drahé.

Na snímku provádějí poutníci za východu slunce v Ganze očistnou koupel. Když jsem však viděl kvalitu vody, nevlezl bych tam ani náhodou. Je s podivem, že se v takových podmínkách nešíří lavinovitě infekční nemoci. Nejspíše i zde lze aplikovat známé „víra tvá tě uzdravila“.

Váránasí navštívil před 2 500 lety Buddha a tím je učinil posvátným i pro buddhisty. Naopak muslimové město opakovaně ničili.

Bódhgaja patří mezi čtyři nejposvátnější místa buddhismu. Zde Sídhdártha Gautama meditoval a dosáhl probuzení (bódhi). Stal se tak Buddhou, tedy probuzeným, osvíceným. Buddhisté věří, že se to stalo pod tímto stromem bódhi (*Ficus religiosa*).

Poblíž malé vesnice Khadžuraho ve státě Madhjadpradéš leží komplex hinduistických a džinistických chrámů, které vznikly mezi 10.–12. stoletím. Vešly ve známost především kvůli množství soch zobrazujících nejrůznější erotické pozice. Některé postavy dosahují životní velikosti, jiné jsou miniaturní (viz přiložená jednorupiová mince pro srovnání). Khadžuraho bylo kdysi známé jako město Šivy a sochy pravděpodobně vyprávějí o svatbě Šivy s Párvatí. Šiva je jeden z hlavních hinduistických bohů, má úlohu ničitele vesmíru. To však není chápáno negativně. Smrt není definitivní konec a zničení vesmíru se děje proto, aby mohl být znovu stvořen. Vedle Šivy jsou hlavními hinduistickými bohy Brahma – stvořitel vesmíru a Višnu – udržovatel vesmíru. Párvatí, hinduistická bohyně a manželka boha Šivy, ztělesňuje ženskou tvořivou energii, která se aktivně podílí na existenci celého vesmíru. Je zde tedy znázorněno završení svatby a zároveň nejvyšší možná duchovní zkušenost. Podle hinduismu se při milování a pohlavním aktu spojí všechny smysly, aby bylo dosaženo úplné tělesné a duševní jednoty.

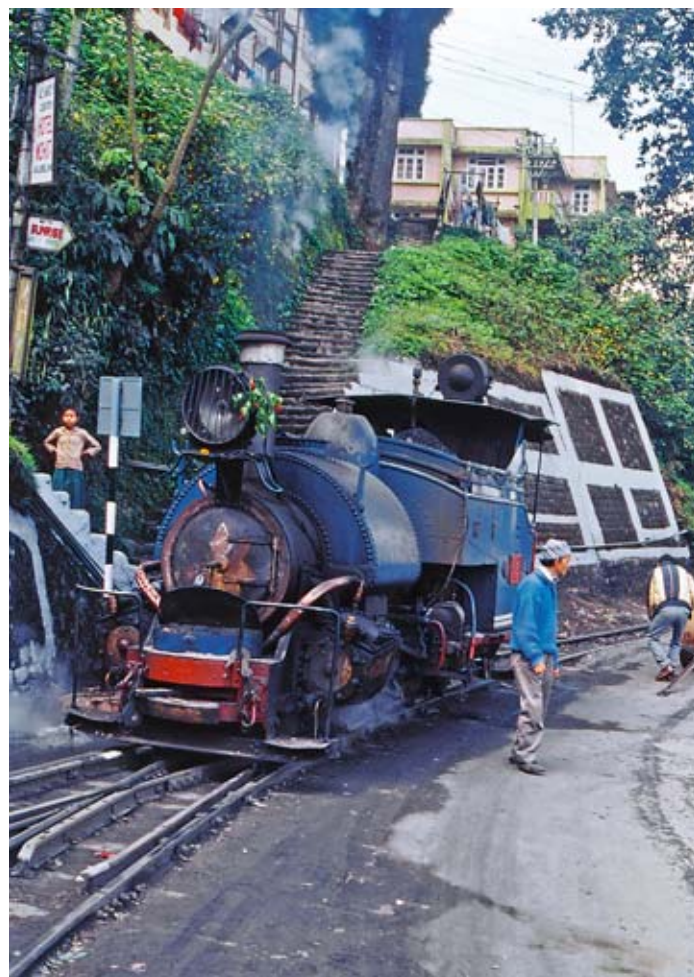
Kalkata je třetí nejlidnatější město Indie, celá metropolitní oblast má přibližně 19 milionů obyvatel. Je hlavním městem Západního Bengálska a Bengálci se považují za intelektuální elitu Indie. Až do roku 1931 bylo také hlavním městem Britské Indie. To se odráží i v architektuře, která chtěla působit velkolepým dojmem.

Kalkata však má i druhou tvář – chátrající město s vysokou mírou chudoby, především v okrajových, slumových oblastech. Po vyhlášení nezávislosti v roce 1947 sem dorazila vlna hinduistických uprchlíků z nově vytvořeného muslimského Východního Pákistánu (dnes Bangladéš). V roce 1965 zaplavila zemi druhá vlna migrantů v důsledku indo-pákistánské války a třetí vlna přibyla v roce 1972 v důsledku pákistánsko-bangladéšské války. Z toho se Kalkata nevzpamatovala dodnes a vskutku bych nechtěl mít na starosti územní plán rozvoje města. Na druhou stranu se v důsledku těchto katastrof značně rozvinula charitativní činnost. Symbolem této solidarity je Matka Tereza a její řádové sestry.

Nedaleko od Kalkaty již břehy indického subkontinentu omývá Indický oceán. Rybáři ve svých vesnicích žijí téměř nezměněným způsobem života jako před sto či více lety. Vesničané používají také stále stejný „splachovací záchod“ – vykonají potřebu na pobřeží a do 12 hodin je díky přílivu a odlivu uklizeno.

Po dlouhém putování Indii je třeba se trochu občerstvit, nejlépe pobýtem v horách. Příjemné klima, krásná příroda a málo lidí. Z Kalkaty do Dárdžilingu (110 tisíc obyvatel) v nadmořské výšce 2 000 metrů se lze dostat vlakem unikátní horskou úzkokolejnou železnici ze Siliguri, nazvanou Toy Train (Vláček na hraní). Jsem přesvědčen, že tyto stroje i způsob obsluhy jsou stejné jako za koloniálních časů.

Většina místních obyvatel i turistů dává přednost autobusové dopravě. Pravda, nesmíme očekávat dodržování bezpečnostních předpisů na evropské úrovni. Na střechu autobusu nás naštěstí nikdo nevyháněl, tam skončila jen zavazadla a my doufali, že nebudou za jízdy vykradena. Naštěstí se to nestalo ani jednou.

Dárdžiling, přezdívaný Královna hor, je slavný především svými čajovými plantážemi. Většinu obyvatel města a okolního regionu tvoří Gurkhové, kteří by se rádi odtrhli od Západního Bengálska a vytvořili Gurkhaland. Do Dárdžilingu v minulosti rádi jezdili na dovolenou britští kolonisté, aby si oddychli od úporného vedra a vlhka v nížinných oblastech.

Ve východním Himálaji je několik nádherných turistických tras, z nichž mohu vřele doporučit šestidenní Sandákphu (podle stejnojmenné 3636 metrů vysoké hory). Za jasného počasí (obvykle ráno a večer) lze sledovat hlavní himálajský hřeben se třemi osmitisícovými vrcholy v dáli – Mount Everestem (8850 metrů), Lhotse (8516 metrů) a Makalu (8462 metrů).

Mnohem blíže, jen asi třicet kilometrů vzdálená, je další osmitisícovka, nejvyšší hora Indie a třetí nejvyšší hora světa, Kančendženga (8 586 metrů).

Himálaj odděluje Indický subkontinent od Tibetské náhorní plošiny. Táhne se od Pákistánu, přes Čínu, Indii, Nepál, až do Bhútánu. Indická litosférická deska se dostala asi před 50 miliony lety do kolize s Euroasijskou deskou a začala se pod ni zasouvat. Euroasijská deska se zvedala a začal se vytvářet horský masív Himálaje a Karákoramu. Tento proces trvá dodnes, takže i Everest je každým rokem přibližně o milimetr vyšší.

Jsou to přírodní procesy nepředstavitelné síly, které by nás měly vést k respektu a úctě vůči přírodě. Pokud takoveto přírodní krásy nedokáží v někom probudit údiv, úžas a bázeň, pak snad ani nežije a slovy Alberta Einsteina „jeho oko je vyhaslé“.

5.4 Thajsko

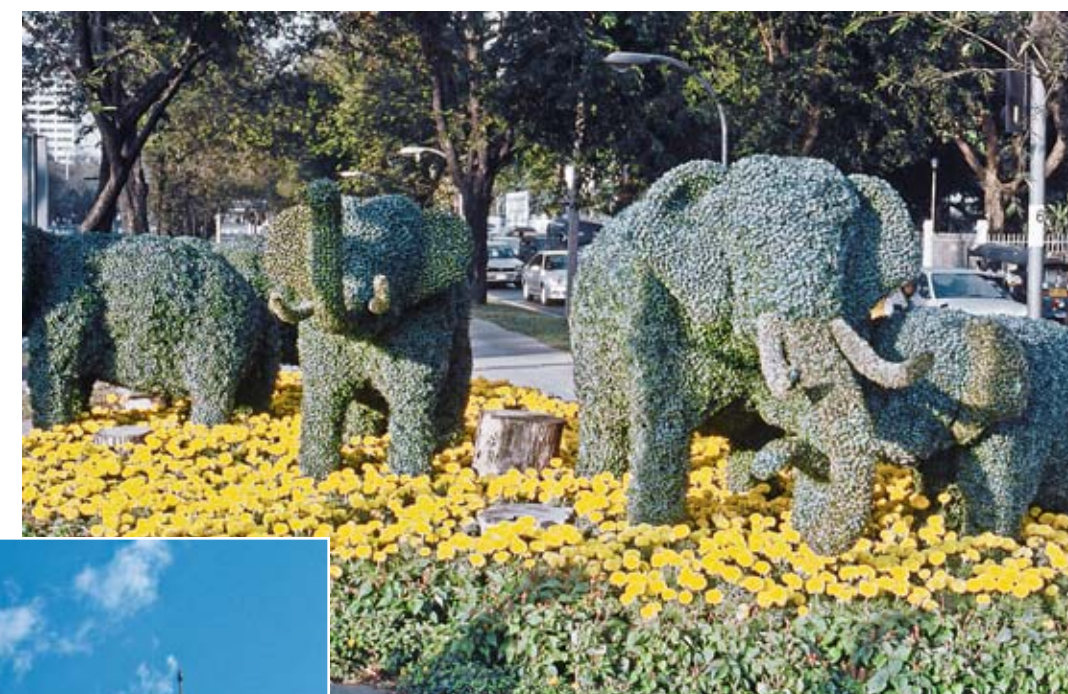
Thajsko, přesněji Thajské království, leží většinou svého území ve střední části poloostrova Zadní Indie a částečně zasahuje i na Malajský poloostrov. Má rozlohu 513 tisíc km² a 66 milionů obyvatel. Království se již v roce 1238 vyčlenilo z Khmérské říše. Thai znamená „svobodný“ a Siam (dřívější označení pro Thajské království) si opravdu šikovnou diplomacií, reformami i územními ústupky dokázal udržet nezávislost i na koloniálních mocnostech Velké Británie a Francie pronikajících v 19. století do regionu. Dnes je Thajsko konstituční monarchií a král Bhumibol Adulyadej (Rama IX.), který nastoupil na trůn v roce 1946, je v současnosti nejdéle vládnoucím panovníkem na světě.

Dominantní náboženství v Thajsku představuje buddhismus, v jejížnějších oblastech je silný také islám.

Thajsko jsem navštívil jen velmi krátce v roce 2004 při cestě do Bhútánu. Neznám tedy vyhlášené pláže, cíl většiny nejen českých turistů. Dva dny, které jsem měl v Thajsku na cestě do Bhútánu k dispozici, jsem využil pro letmé seznámení se s hlavním městem Bangkokem.

Bangkok (Město andělů) s pěti miliony obyvatel trpí špatnou kvalitou ovzduší, která je způsobena přebujelou automobilovou dopravou. Město leží na řece Chao Phraya, která představuje důležitou dopravní tepnu. Až do konce 18. století byl Bangkok jen pobřežní vesnicí v těsné blízkosti Thajského zálivu. To se změnilo v roce 1782, kdy z ní král Rama I. (zakladatel dnes panující dynastie) učinil hlavní město.

Ulici Khao San znají pravděpodobně všichni „batůžkáři“, tedy lidé, kteří se snaží cestovat co nejlevněji. Nachází se zde spousta levných hotelů a ve dne v noci tu panuje čilý ruch.

V centru města, hned vedle rušné dopravní tepny, se zahradníci „vyřádili“. Asi takto chtějí domorodcům i turistům navodit alespoň trochu iluzi přírody nebo spíše vzpomínku na ni.

Bangkok je známý především svými chrámy. Z nich jednoznačně k nejatraktivnějším a nejnavštěvovanějším patří Wat Phra Kaeo, který tvoří část Královského paláce. V chrámu lze spatřit nejposvátnější symbol Thajska – Smaragdového Budhu.

Královský palác (Grand Palace) se rozkládá na ploše 94,5 hektarů a nachází se zde více než 100 historických budov, které reprezentují 200 let historie současné královské dynastie. Lze zde vidět také vyobrazení démonů, kteří mají za úkol chrám i palác střežit.

Wat Pho, nejstarší a největší chrám v Bangkoku, se vepsal do povědomí lidí pod názvem „Chrám ležícího Buddha“. Můžeme zde spatřit největší sbírku zpodobnění Buddhy. Chrám je jedním z nejstarších vzdělávacích center. Dnes se tu kromě jiného uchovávají a vyučují znalosti tradiční thajské medicíny, včetně thajských masáží.

5.5 Bhútán

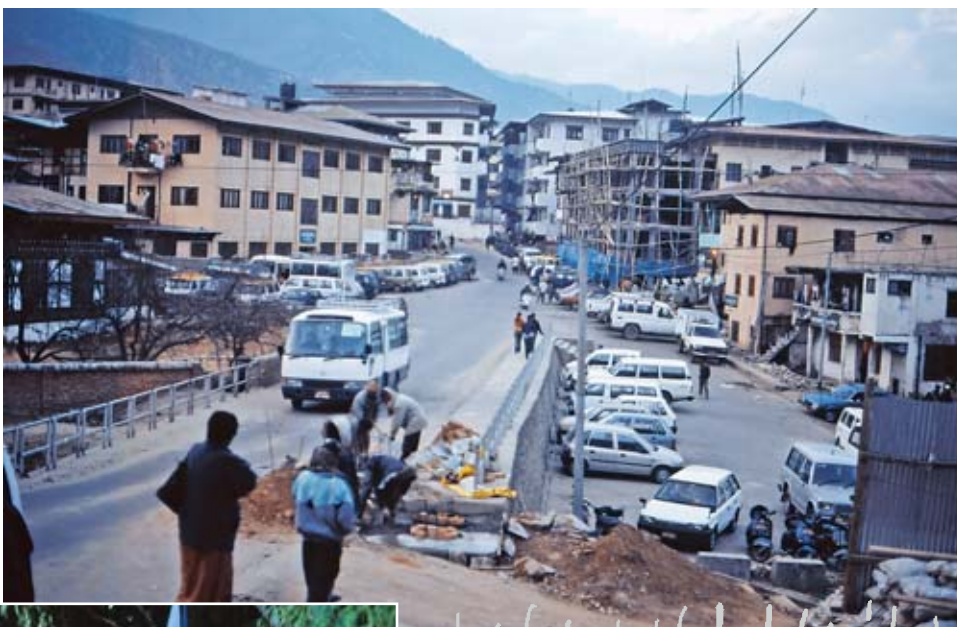
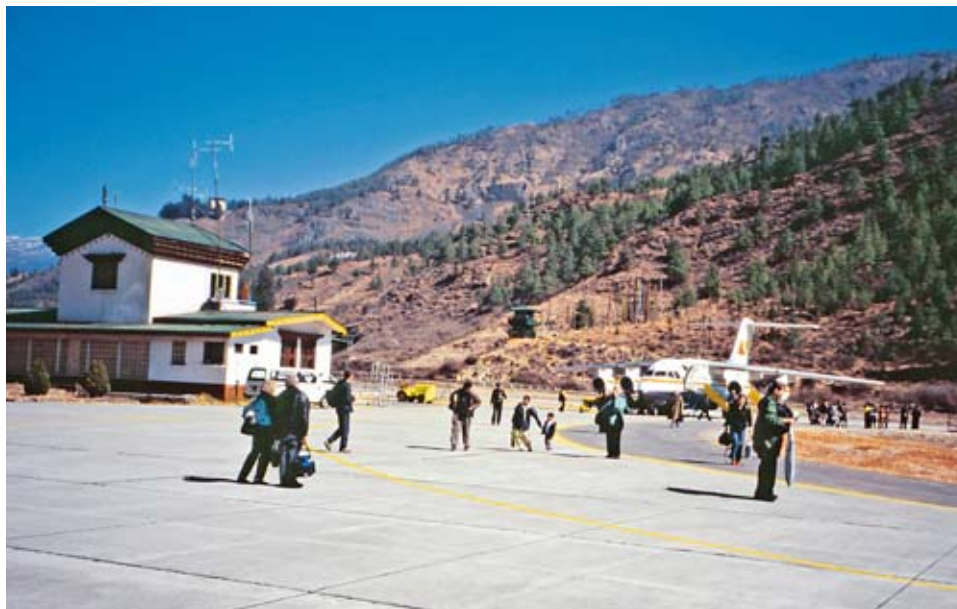
Navštívit Bhútán není snadné. Do země se dostanete jen letecky a jen s bhútánskou leteckou společností Drug Air, která v době mé návštěvy v roce 2004 vlastnila pouze dvě menší dopravní letadla. Na jediné letiště v zemi, Paro, vzdálené asi 50 km od hlavního města Thimphu, se dá dostat jen z indického Dillí, Kalkaty, z nepálského Káthmandú nebo z thajského Bangkoku. Indové mohou použít navíc dva pozemní hraniční přechody. Protože zde neexistuje konkurence ostatních leteckých společností, letenka je drahá. Z Bangkoku do Para a zpět stála 750 dolarů. Vízum stojí 200 dolarů na každý den pobytu. Proto na počátku 21. století navštěvovalo zemi ročně jen asi 5–7 tisíc turistů, nyní je to kolem 30 tisíc turistů.

Bhútán je na asijské poměry malý stát (47 000 km²) s malým počtem obyvatel (700 tisíc). Padesát procent území se rozprostírá v nadmořské výšce nad 3000 metrů, i když nejnižší bod na jihu země leží pouhých 100 metrů nad mořem. Nejvyšší bod, hora Kulha Gangri, se tyčí 7554 metrů nad mořem.

Hlavní město Thimphu čítá 50 000 obyvatel a se rozkládá v nadmořské výšce 2 320 metrů. Klimatické podmínky zde však nejsou nijak dramatické, protože se město nachází na 27. stupni severní šířky, tedy podobně jako např. Miami na Floridě.

Město i celá země se postupně otevírají světu a globalizaci. Ještě do roku 1999 platil zákaz sledování zahraničních televizních stanic. Teprve od roku 2000 je dostupný internet, ovšem jen pro ty, co na to mají, tedy pro členy královského dvora a místní elitu. Je velkou neznámou, co otevření se světu udělá se zemí, která ještě před půl stoletím žila ve středověku. S otevíráním se světu totiž přicházejí nejdříve a nejagresivněji spíše negativní jevy – alkoholismus, dotěrná reklama, násilí ve filmech, nekontrolovatelný rozvoj automobilismu apod. Teprve se zpožděním přichází ekonomický rozvoj, větší vzdělanost a další výdobytky moderního způsobu života.

Lukostřelba je historickým národním sportem v Bhútánu (byť luky jsou velmi moderní, tyto příslušníci královského dvora je mají dovezené ze zahraničí). Až do poloviny 20. století byl Bhútán uzavřenou zemí. Teprve v roce 1952 nastoupil po smrti svého otce na trůn Jigme Dorji Wangchug, který získal vzdělání v Indii a ve Velké Británii. V roce 1953 ustanovil Národní shromáždění a v roce 1956 (!) zrušil nevolnictví. Členským státem OSN se Bhútán stal v roce 1971.

Král zemřel mladý, ve věku 44 let. Na jeho místo nastoupil ve věku 16 let syn Jigme Singye Wangchug a začal zemi postupně otevírat světu. Přišel také s alternativním návrhem měření rozvoje země. Kromě hrubého domácího produktu (HDP), který měří výkonnost ekonomiky, sleduje Bhútán také hrubé národní štěstí (Gross National Happiness). Potíž je samozřejmě v tom, že štěstí jedince či společnosti můžeme jen těžko měřit, protože se jedná o věc subjektivního prožitku a vnímání. Lze však měřit (alespoň do jisté míry) předpoklady, které podmiňují šťastný život člověka. Například člověk zdravý a vzdělaný má lepší předpoklady prožít šťastnější život než člověk nemocný a nevzdělaný.

Hrubý domácí produkt měří výkonnost ekonomiky, ale neměří tzv. externalitu, zejména v oblasti životního prostředí. Když např. havárie ropné plošiny způsobí škodu, na jejíž odstranění se musí vynaložit desítky miliard dolarů, projeví se to v růstu ekonomiky kladně, nikoliv záporně. Přitom společnosti vznikla havárie škoda, nikoliv prospěch. Proto dnes ve světě vzniká celá řada pokusů vytvořit alternativní ukazatele k HDP. Tomu také byla věnována v roce 2004 do té doby největší konference v Bhútánu, na kterou jsem byl pozván. Zúčastnilo se jí 300 místních lidí a 80 zahraničních odborníků.

Bhútán je buddhistická země. Tyto prapory mají místní obyvatelé chránit proti zlým duchům. Většinu území, kromě vysokohorských oblastí, pokrývají lesy. Ochraně lesů a ochraně přírody a životního prostředí obecně věnoval velkou pozornost Jigme Singye Wangchuk. Bhútán odolává velkému tlaku zahraničních investorů a developerů, kteří by zde rádi utratili stovky milionů dolarů a pokryli zemi hotely a golfovými hřišti. Naštěstí se jim to zatím nedaří.

Jen osm procent území Bhútánu je zemědělsky obděláváno. Dalších šest procent se využívá k pastevectví. Tři čtvrtiny obyvatel jsou drobní zemědělci, kteří se velmi tvrdou prací stěží uživí jako samozásobitelé. Ti obdělávají malá, terasovitá políčka na svažitých územích. Většinu půdy však v zemi vlastní velkostatkáři a lámaistické kláštery. Pozemková reforma by tedy byla, stejně jako v mnoha jiných rozvojových zemích, velmi žádoucí.

Nejslavnějším klášterem v zemi je Punakha, který byl v minulosti centrem vzdělanosti a také zimním sídlem krále. Do roku 1955 zde sídlila vláda a Punakha byla hlavním městem, poté se administrativní centrum přesunulo do Thimphu. Protože Punakha leží pouze 1200 metrů nad mořem, jsou zde mírné zimy a horká léta. Pro ty, kteří Bhútán navštíví, je Punakha nejvyhledávanější turistická destinace.

Po staletích absolutní monarchie proběhly v Bhútánu první demokratické volby v březnu 2008. Král v prosinci 2005 vyhlásil, že hodlá abdikovat a předat vládu svému synovi, který by měl pokračovat v otevírání země světu a především v postupné demokratizaci země. To se také stalo. Lidmi oblíbený král abdikoval po 34 letech vládnutí v prosinci 2006 v 51 letech (nebyl tedy žádný stařec nad hrobem, ale muž v plné síle). Vládu převzal Jigme Khesor Namgyel Wangchug, který byl oficiálně korunován v listopadu 2008, ve svých 28 letech. Země v červenci téhož roku přijala ústavu a stala se konstituční monarchií. Znění ústavy se připravovalo sedm let a je založeno na buddhistické filozofii a na Deklaraci lidských práv. Proběhla srovnávací analýza dvaceti moderních ústav a v oblasti lidských práv byla pro Bhútán vzorem především ústava Jihoafrické republiky, která se vyrovnává s dědictvím apartheidu.

Nezbývá, než popřát novému králi i celé zemi hodně štěstí a moudrosti na cestě k demokracii a modernizaci. Bhútán je chudá, ale krásná země s velmi srdečnými lidmi, o čemž jsem měl možnost se osobně přesvědčit. Pokud se to povede, mohl by se malý, ale hrdý Bhútán stát inspirací pro mnoho dalších rozvojových zemí. Dnešní svět by takový příklad úspěchu moc potřeboval.

5.6 Singapur

Singapur je jeden z nejmenších států světa. Stejnomený ostrov a 54 přilehlých ostrůvků má rozlohu pouhých 710 km², na kterých žije téměř pět milionů obyvatel. Hustota zalidnění dosahuje téměř 7000 obyvatel/km²! Symbolem města je lev (nazývaný Merlion) a ze sanskrtu odvozený název Singapur znamená „Lví město“. Podle malajské legendy před dávnými časy navštívil toto místo princ ze Sumatry. Spatřil zvláštního, pro tuto krajinu cizího tvora, lva. Princ v tom viděl dobré znamení a založil na tomto místě sídlo, které pojmenoval „Lví město“.

Etnicky většinu obyvatel tvoří Číňané (77 %). Podstatně méně je Malajců (14 %), Indů (8 %), ostatní etnika představují pouze jedno procento. Oficiálními jazyky jsou čínština, angličtina a malajština.

V zemi se k buddhismu hlásí 43 % obyvatel, k islámu 15 % a k taoismu 8 %. Pouze 4 % obyvatel jsou vyznavači hinduismu (na snímku vidíme hinduistický chrám), 5 % je katolíků, 10 % obyvatel se hlásí k ostatním křesťanským církvím a bez vyznání je 15 % lidí. Při takovéto etnické a náboženské rozmanitosti se lidé musí naučit žít tolerantně, což se v Singapuru celkem dobře daří.

Singapur zaujímá dobrou strategickou polohu (dříve z hlediska námořní dopravy, dnes je to také křižovatka letecké dopravy s jedním z nejmodernějších letišť na světě) a již roku 1867 se stal britskou kolonií. V únoru 1942 ostrov dobyli Japonci, což bylo pro Brity velmi ponižující. Po válce se Britové opět vrátili, ale Singapur postupně směřoval k nezávislosti. Počátkem šedesátých let 20. století Britové podporovali jeho začlenění do nově vzniklého státu, Malajsie. To se podařilo v roce 1963, ale „manželství“ vydrželo jen dva roky, především kvůli obavám Malajců z rostoucího vlivu etnických Číňanů, kteří tvoří většinu obyvatel Singapuru. Je tedy neobvyklé, že Singapur se stal v roce 1965 nezávislou republikou tak trochu proti své vůli. Na obrázku lze spatřit budovu Národního historického muzea.

Po 2. světové válce až do začátku 70. let 20. století byl Singapur chudou společností s vysokou mírou nezaměstnanosti, což vytvářelo živnou půdu pro Komunistickou stranu Malajsie. Že se Singapur nestal druhou Kambodžou či Vietnamem, o to se velkou měrou zasloužil Lee Kuan Yew – velká osobnost moderních dějin Singapuru. Tento právník vystudovaný v Cambridgi v roce 1954 spoluzakládal Stranu lidové akce (People's Action Party) a stal se jejím generálním tajemníkem. Od roku 1959 byl prvním ministerským předsedou. Když v roce 1965 dezorientovaný Singapur poté, co byl vyloučen z malajské federace, hledal svou vlastní tvář a cestu do budoucna, Lee Kuan Yew se pustil do budování moderního průmyslového (resp. dnes již postindustriálního) státu.

V 70. a 80. letech 20. století se Singapur stal jedním ze čtyř asijských tygrů (společně s Hong Kongem, Tchajwanem a Jižní Koreou) a do konce 20. století úspěšně završil svoji transformaci z chudé rozvojové země na zemi rozvinutou a poměrně bohatou. Nebylo to ale zadarmo. Jednak v době industrializace ostrova trpělo životní prostředí, jednak vláda výrazně omezila svobody občanů a potlačovala řadu lidských práv. Téměř všude na veřejných prostranstvích byly a jsou nainstalovány monitorovací kamery, svoboda tisku byla omezena, odpůrci režimu, které vláda považovala za nebezpečné, byli uvězněni. Známé jsou také pro nás až exotické zákazy kouření a žvýkání na ulici, nebo vykonávání tělesných trestů (i když je otázka, jestli ty nejsou u drobné kriminality nejúčinnější a svým způsobem výchovné). Nicméně úspěšný ekonomický růst napomáhal celkové politické stabilitě v zemi.

Lee Kuan Yew, přezdívaný „Otec moderního Singapuru“, rezignoval na post ministerského předsedy v roce 1990, ve svých 67 letech. Napsal zajímavou autobiografickou knížku s příznačným názvem „Ze třetího světa do prvního. Singapurský příběh“.

Za jednu ze zvláštností Singapuru lze považovat fakt, že disponuje na své poměry velmi silnou armádou. Tento sekulární stát obklopují mnohem větší islámské sousedé, což bylo v roce jeho vzniku hlavním důvodem pro požádání o spolupráci Izraele v oblasti vojenského poradenství. Podobně jako v případě Izraele je kvůli malé rozloze státu jedinou účinnou obranou proti útoku zvenčí preventivní úder na území protivníka. Doufáme, že k tomu nikdy nebude muset dojít.

Na obrázku jsou pozůstatky koloniální vojenské pevnosti Siloso na ostrově Sentosa. Japonci za války používali pevnost jako zajatecký tábor.

Když městský stát Singapur zbohatl, lidé si postupně začali uvědomovat také hodnotu přírody a životního prostředí pro kvalitu jejich života. Mezi hlavní problémy patří průmyslové znečištění vod a ovzduší, omezené zdroje pitné vody, problémy se skladováním odpadů (kvůli nedostatku vhodných ploch) a emise způsobené sezónními požáry v Indonésii, když zemědělci vypalují lesy kvůli nové půdě.

Singapur leží ve vlhkých tropech a vegetace je tedy velmi bujná, avšak kvůli příliš velkému počtu lidí a jejich aktivitám také zranitelná, stejně jako pobřežní oblasti s křehkými ekosystémy korálových útesů. Proto není divu, že se na veřejnosti často objevují reklamní poutače se vzkazy „Chraňme naše životní prostředí“, „Neznečišťujte své okolí“ apod.

5.7. Čína

Od roku 1949 vlastně existují dvě Číny: Čínská lidová republika a Čínská republika, známá jako Tchajwan. Nyní krátce nahlédneme do té první, do komunistické Číny. Svou rozlohou 9 597 000 km² je čtvrtou největší zemí na světě. Počtem obyvatel, který dosahuje 1,3 miliardy lidí, patří na první místo na světě.

Čína však má k dispozici jen 16 % zemědělské půdy z celkové rozlohy území, a to je velký problém.

Hlavní město Peking je městskou aglomerací se 14 miliony obyvatel. Rozvoj automobilismu patří k symbolům industrializace země. Dnes vlastní osobní automobil přibližně každý sedmdesátý člověk. Těžko domýšlet, jak by to vypadalo, kdyby měl auto každý druhý či třetí člověk, jako v nejrozvinutějších zemích.

1. října 1949, po čtyřleté občanské válce mezi Komunistickou stranou Číny a Nacionalisty (Kuomintang) vyhlásil Mao Ce-tung na Náměstí Nebeského klidu Čínskou lidovou republiku. Jeho podobizna tam visí dodnes, navzdory tomu, že jeho panování padlo za oběť desítky milionů lidských životů a podobně jako Stalin v Sovětském svazu se „po kolena brodil krví“. Dnešní oficiální postoj k Maovi je takový, že se ze 30 % mýlil a ze 70 % měl pravdu. A také mnoho prostých Číňanů si dodnes myslí, že to byl velký muž, který si zaslouží úctu.

Brána nebeského klidu leží kousek vedle největšího náměstí světa, Náměstí nebeského klidu (Tiananmen Square), kde byly v roce 1989 krvavě potlačeny studentské protikomunistické demonstrace.

Nedaleko od Náměstí nebeského klidu se rozkládá Zakázané město – sídlo císařů dynastií Ming (1368–1644) a Čching (1644–1911), které bylo po dobu 500 let nepřístupné. Dnes se jedná o největší komplex zachovalých starodávných budov v Číně.

Těžko pochopitelné pro mne bylo, že do takového centra obdivuhodné historie a čínské civilizace správci areálu umístí občerstvení se stolečky a slunečníky dodanými firmou Coca-Cola.

Starobylé ulice, tzv. hutongy, postupně mizí a jsou vytlačovány moderní výstavbou. Jejich likvidace se urychlila především v souvislosti s konáním Olympijských her v roce 2008.

Konání Letních olympijských her pojali vládcové Číny jako jednu velkou propagační akci. Na snímcích je zachycen centrální stadion ve tvaru ptačího hnízda.

Velkou výhodou konání her bylo, že byly po městě ve velkém instalovány anglické názvy ulic a informačních ukazatelů. Proběhla zde také tzv. „Toilet Revolution“, kdy se výrazně zlepšila kvalita veřejných záchodků alespoň v Pekingu.

Další, v roce 2007 ještě nedokončený, olympijský stadion.

Čína je komunistická, tedy oficiálně ateistická země, přesto zde jednotlivá náboženství svůj vliv mají. Jedná se především o taoismus, konfucianismus (který lze považovat spíše za filozofii, než náboženství) a buddhismus. Na snímcích vidíme Lama Temple v Pekingu, bohatě zdobený a nejzachovalejší chrám tibetského buddhismu na světě.

Z ostatních náboženství zde má své zastoupení islám, zejména v západních oblastech Číny. Uvádí se, že 2–3 % obyvatel Číny jsou aktivní muslimové. To není málo. V absolutním vyjádření to představuje přibližně 30–40 milionů muslimů a tato oficiální čísla jsou možná výrazně podhodnocena. Dále zde žijí tři miliony katolíků a čtyři miliony protestantů (čísla mohou být opět podhodnocena). V posledním období počet křesťanů v duchovně vyhladovělé zemi narůstá a to činí vládcům vrásky na čele. Na obrázku je pekinský kostel sv. Josefa, vybudovaný již v roce 1655.

Asi 110 km severovýchodně od Pekingu lze navštívit Velkou čínskou zeď v lokalitě nazývané Simatai. Na rozdíl od jiných, turisticky zpřístupněných míst, zde zeď vypadá autenticky, není pomocí betonu „obnovena“ do uhlazené podoby. Z tohoto místa můžeme podniknout desetikilometrovou, kvůli převýšení poměrně náročnou, vycházku. Za horší než fyzickou námahu jsem považoval dotěrnost prodavačů v prvním úseku cesty, kteří nám neustále a velmi agilně vnucovali ke koupi nejrůznější nesmyslné suvenýry. Bylo mi jich líto, protože jsem chápal, že se jedná o zdroj jejich obživy, ale neodbytnost některých mi byla velmi nepříjemná.

Velká čínská zeď představuje symbol historické Číny. Její stavba začala v období dynastie Čchin (221–206 před naším letopočtem). Dnešní podobu získala v období dynastie Ming, od konce 14. do počátku 17. století. Systém opevnění se táhne napříč severní Čínou, v délce 5 000 kilometrů.

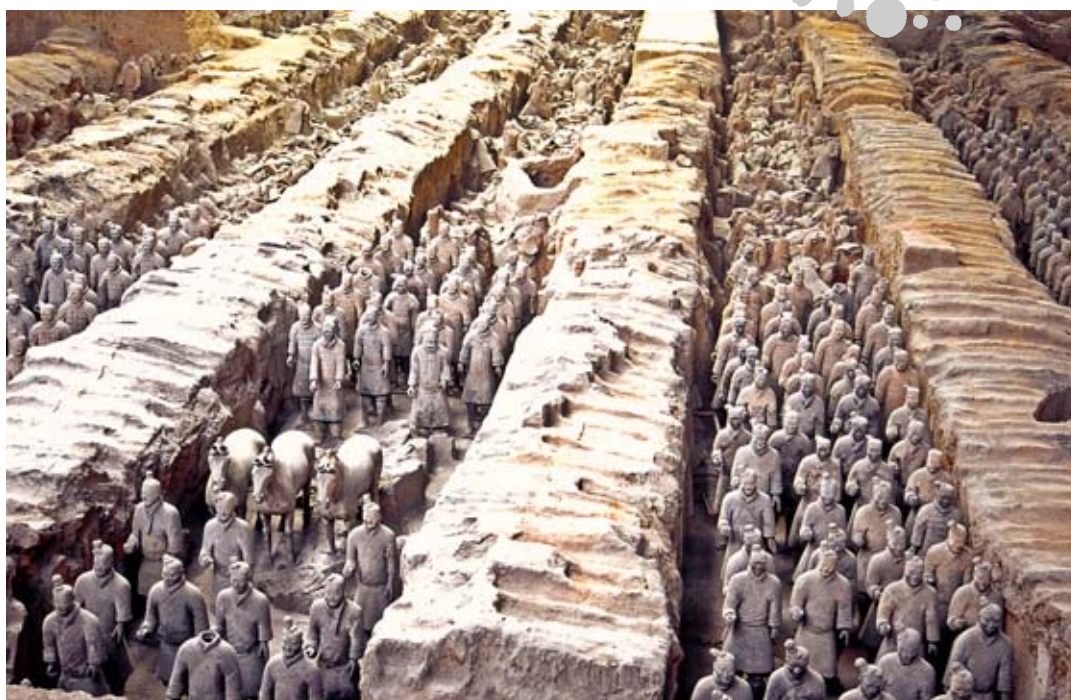

Krajina v okolí Simatai. Každý kousek i velmi svažité půdy je zemědělsky využit a obdělán.

Nedaleko města Si-an (téměř 7 milionů obyvatel), kde končí historická Hedvábná stezka, se nachází jeden z nejvýznamnějších archeologických objevů 20. století, tzv. Terakotová armáda (Army of Teracota Warriors). Byla objevena až v roce 1974, když se rolníci při kopání studny propadli do starodávné chodby. Je to vlastně mauzoleum panovníka státu Čchin ze 3. století před naším letopočtem. Celkem bylo objeveno 8000 zpodobenin vojáků a koní, vyrobených z terakotové hlíny, kteří tvořili stráž starověkého imperiálního města. Císař Čeng, panovník státu Čchin, začal s výstavbou své hrobky už během svého života. Údajně na její vybudování využil práce 700 000 lidí z celé země a výstavba trvala téměř 40 let. V hrobce je pohřbeno 500 osob, které zemřelého císaře doprovázely. Rovněž zde byli pohřbeni budovatelé hrobky.

120 kilometrů východně od Si-anu lze na chvíli uniknout z přeplněných čínských měst do hor. Nalézá se zde Květinová hora (Chua-Šan), která je jako jedna z pěti posvátných hor taoismu poutním místem. Skládá se z pěti žulových vrcholů, připomínajících květinu, z nichž nejvyšší, jižní vrchol, se tyčí 2160 metrů nad mořem. Vrcholy jsou propojeny tzv. Hřebenem zeleného draka.

Aglomerace Chóngqing je považována za nejprůmyslovější oblast jihozápadní Číny, o čemž svědčí špatná kvalita ovzduší, která se ještě více zhoršuje v letních měsících, kdy se teploty často vyšplhají nad 40 stupňů Celsia ve stínu. Město samotné leží na soutoku dvou řek. Menší Jialing se vlévá do veletoku Jang-c' -Tiang, nejdelší řeky Asie a třetí nejdelší řeky na světě (6418 km). Z Chóngqingu se obvykle vyplouvá na tří denní plavbu údolím Tří soutěsek.

Po řece se dá jet buď drahou a komfortní výletní lodí pro zahraniční turisty, nebo výletní lodí pro domorodce. Doporučuji to druhé. Vybral jsem si druhou třídu (ze čtyř), i tak jsme byli čtyři ve velmi malé kajutě. Ale Číňané jsou očividně rádi spolu. Vždy brzy ráno se z reproduktoru ozvala hudba, to byl budiček. Poté byla společná snídáně a pak již volný program, spočívající hlavně v pozorování okolní krajiny. Někteří se přitom vydatně posilňovali jídlem a pitím a byli pak poněkud společensky unaveni.

První část plavby mezi Chóngqingem a cílovým Yícháňem vede ne zrovna příjemným prostředím. To je daň za překotný průmyslový rozvoj, bez respektování environmentálních principů. Z továren se kouří, jako u nás v 50. letech 20. století. Paneláková sídliště jsou nám starším také dobře známá z období socialismu. Tady je však nahloučenější domů a bytů ještě drsnější, než tomu bylo u nás.

Čína využívá pro výrobu elektrické energie zejména uhlí. Z toho pak pramení celá řada problémů s životním prostředím a uvolňováním oxidu uhličitého, hlavního skleníkového plynu. V roce 2006 Čína předstihla v celkovém množství vypouštěného oxidu uhličitého Spojené státy a je největším znečišťovatelem na světě. Zde probíhá nakládka uhlí na přepravní loď.

První večer na lodi. Slunce zapadá nad krajinou, která ještě není příliš hornatá. Druhého dne se to změní.

Údolí Tři soutěsky bylo vymodelováno vodní erozí v průběhu milionů let, když si řeka razila cestu krajinou z Tibetské náhorní plošiny směrem na východ, až k oceánu. Dnes je kvůli stavbě vodní přehrady Tři soutěsky zatopeno údolí do výše až 175 metrů. V době mé návštěvy (jaro 2007) byla vodní hladina zvednuta o 150 metrů, 25 metrů zbývalo ještě napustit.

Všechny tři soutěsky dohromady dosahují délky téměř 120 kilometrů. Qutang Gorge měří jen 8 km, Wu Gorge 45 km a poslední po proudu je Xiling Gorge, má 66 km.

Krajina se postupně otevírá a my se blížíme k přehradní nádrži. Za povšimnutí stojí pozemky u břehu, které jsou zemědělsky obdělávány navzdory svým velmi příkrým svahům.

Řeka je významnou dopravní tepnou a lepší splavnění v průběhu roku byl jeden z důvodů stavby přehrady. Již před její realizací se 70 % veškeré říční dopravy v Číně odehrávalo na tomto veletoku.

Plavba pomalu po necelých třech dnech končí. Zbývá ještě navštívit přehradní hráz a něco si k celé stavbě říct.

Přehradní hráz je 2309 metrů dlouhá a 185 metrů vysoká. Jezero, které tak vzniklo, se rozlévá do délky 660 km a do šířky 1,1 km. Byla zatopena plocha velikosti Singapuru. Jedná se o největší čínský projekt od stavby Velké zdi, náklady dosáhly 75 miliard amerických dolarů. V přehradní hrázi bylo nainstalováno 26 turbín, každá o výkonu 700 megawattů. Celkový výkon je tedy 18 200 MW, což představuje devítinásobek výkonu jaderné elektrárny Temelín. Později bude možné přidat ještě šest dalších turbín a celkový výkon by se tak zvedl na konečných 22 500 MW. Výroba elektřiny pro energeticky hladovou Čínu byl hlavní motiv pro výstavbu, nicméně dalším úmyslem bylo předejít nebezpečí záplav. Za posledních 100 let řeka Jang-c'-ťiang připravila o život jeden milion lidí. To je také asi hlavní důvod, proč většina Číňanů stavbu podporovala, proti byly jen nepočetné skupiny ekologických aktivistů a pak také zahraniční nevládní ekologické organizace. V Číně, pokud vím, převládal pocit „konečně zkontrolujeme ten nevypočitatelný přírodní živel“.

Stavba se vyznačuje řadou negativ. Kromě toho, že byla drahá, byly přestěhovány a o svůj domov připraveny dva miliony lidí. Zaplaveno bylo 8000 archeologicky významných míst. Kdyby se hráz protrhla (podobně, jako se to stalo u dvou přehrad při zemětřesení v provincii Henán v roce 1975, kdy přišlo o život 230 000 lidí) jen v Yichangu by do hodiny zahynulo až 4,8 milionů lidí. Dále po toku žije 200 milionů lidí, kteří by se rovněž mohli stát obětmi záplav. Velké obavy nyní, po dokončení, mají Číňané ze sesuvů půdy do přehradní nádrže. Ty by mohly vyvolat obrovskou vlnu, která by se přes hráz přelila.

Přehrada se ale především může stát „žumpou“, protože se zde vyskytuje stojatá voda s nedostatkem kyslíku. Nad přehradou leží 40 velkých měst a 400 továren, které do řeky vypouštějí znečištění. Je tedy zaděláno na to, aby v nádrži započaly hnilobné procesy.

Číňané dlouho realizaci stavby považovali za symbol jejich skoku do moderní doby. Dnes jsou i oficiální místa mnohem zdrženlivější. Budoucnost ukáže, jestli měli pravdu spíše zastánci, nebo odpůrci stavby.

Yíchang je čtyřmilionové město ležící 40 kilometrů pod přehradní nádrží. Jako mnohá ostatní města se bouřlivě rozvíjí a nové budovy i celé čtvrti zde rostou jako houby po dešti.

Při procházce městem člověk z ničeho nic narazí na povědomý vůz. Automobilka Škoda, stejně jako snad všechny velké automobilky světa, se dere na čínský trh, protože dobře pochopila a využila příležitost, která se hned tak nemusí opakovat – více než jedna miliarda lidí by ráda vlastnila svoje auto.

Po mongolské větvi Transsibiřské magistrály se vydáme z Pekingu do Ulánbátaru. Cesta trvá jeden a půl dne. Míříme na sever a krajina se stává hornatější, ale také sušší.

Náhle se nebe zatáhlo a potemnělo. Není to však bouřkovými mraky, ale písečnou bouří. Zpoza oken vlaku je to zajímavý pohled, ale venku bych v tu chvíli být nechtěl. Písek z těchto bouří běžně trápí obyvatele Pekingu, ale jsou zaznamenány i případy, kdy písečný mrak v horních vrstvách atmosféry přeletěl Tichý oceán a objevil se na západním pobřeží Severní Ameriky.

U čínsko-mongolských hranic získává krajina ryze pouštní charakter, projíždíme část Gobi. Rozprostírá se na 1 300 000 km² a jde o nejseverněji položenou poušť na světě. Problém je, že postupuje směrem na jih a nikdo neví, jak tento proces zastavit.

5.8 Mongolsko

Mongolsko zaujímá rozlohu 1,56 milionu kilometrů čtverečních, ale žije zde pouhých 2,7 milionu obyvatel. Hustota je tedy jednou z nejnižších na světě, pouze 1,8 obyvatel na km²! Hlavní město Ulánbátar má 850 tisíc obyvatel a neustále jich přibývá, jak se lidé stěhují z venkovských oblastí do města.

Zde, uprostřed Asie, potěší pohled na dosluhující české autobusy, Karosy. Občas se dá s někým i domluvit česky, protože za socialismu mnoho Mongolů v Československu studovalo. Řidiči jsou však v Ulánbátaru nejhorší, jaké jsem kdy viděl. Stejně jako dříve spolu muži soupeřili na koních, dnes se předvádějí v automobilech a přejít ulici, být na přechodu, je adrenalinový sport. I tam, kde jsou semafory, se rozhodně nedá spoléhat na to, že by měl chodec na zelenou přednost.

Dodnes stojí v centru města tato socha Lenina. Mongolsko bylo od roku 1691 podmaněno Číňany. Až v roce 1911 vyhlásilo samostatnost, ale v roce 1919 bylo opět obsazeno. S pomocí Ruska získali Mongolové znovu nezávislost v roce 1921 a v roce 1924 byla s podporou Rusů, resp. Sovětského svazu, vytvořena Mongolská lidová republika, druhý socialistický stát na světě. Přestože došlo k násilné kolektivizaci zemědělství a bourání buddhistických chrámů, nedá se říci, že by Mongolové měli k Rusům negativní vztah. Ohrožení historicky vnímají ze strany Číny a Rusko berou jako někoho, kdo jim pomůže se čínskému vlivu bránit. Proto jsem přesvědčen, že Leninova socha hned tak nezmizí.

Největší postavou mongolských dějin je bezesporu Čingischán. Ten vybudoval Mongolskou říši, která existovala ve 13. a 14. století. Byla to největší říše v dějinách. V době největšího rozmachu zabírala 33 milionů km² (22 % souše) a pod mongolskou vládou žilo přibližně 100 milionů obyvatel. Vznikla v roce 1206, kdy se Čingischánovi („nejvyššímu vládci“) podařilo sjednotit rozdrobené mongolské kmeny. V roce 1241 se mongolská vojska dostala až na Moravu.

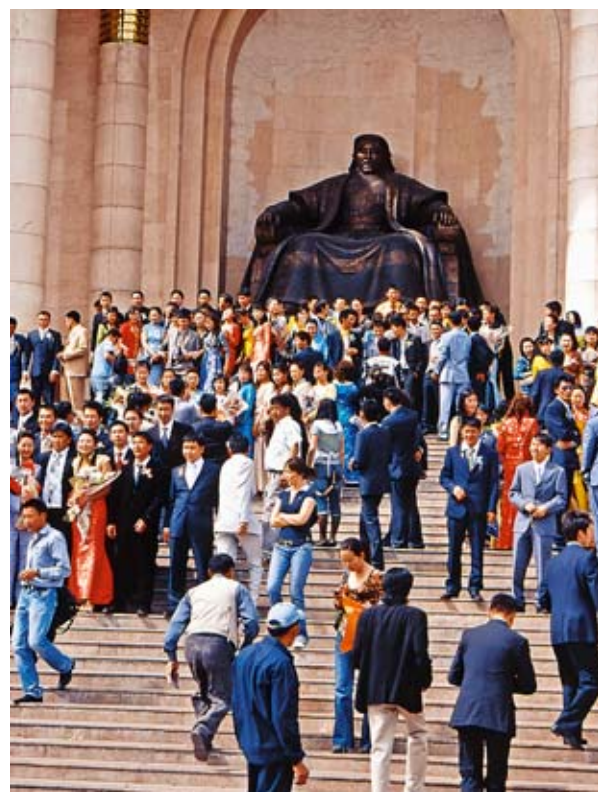
Při mongolských nájezdech zemřelo odhadem 40 milionů lidí. Po Čingischánově smrti se říše rozdělila na čtyři nezávislé celky a během 14. století se rozpadla úplně.

V roce 2006 si Mongolové připomínali 800. výročí založení říše, na kterou jsou patřičně hrdí. Je to také to jediné, čím jsou ve světě slavní. Po Čingischánovi bylo pojmenováno letiště v Ulánbátaru. Na snímku se fotí promující vysokoškoláci před Čingischánovou sochou.

Předměstí Ulánbátaru. Teprve při pohledu z letadla můžeme vidět, jak je okolní krajina suchá, i když blízké hory jsou porostlé ne příliš kvalitním jehličnatým lesem, který se ocitl v žalostném stavu také kvůli nepovolenému kácení stromů na topení. Mongolové si navíc příliš hlavu nelámou s tím, že by stromy porazili u země. Pohodlnější je useknout nebo uříznout strom ve výšce pasu, aby se člověk nemusel ohýbat.

Tento muž si z lesa odnáší jen zbytky po těžbě – nasbírané větve. Ale i ty se budou v jurtě hodit. Kromě dřeva obyvatelé Ulánbátaru hojně topí uhlím, kterého jsou v zemi velké zásoby. To pak zejména v zimních měsících způsobuje štiplavý smog, ve kterém se lidé dusí. Příčinou nejsou jen průmyslové závody, případně automobilová doprava, ale zejména desetitisíce lokálních topenišť.

Černý trh (Black Market) je největší tržnicí ve městě i v celé zemi. Nejde o nic nelegálního, jedná se o oficiální tržnici. Ovšem nehorázně se tu krade. Cizinec by se měl raději vyhnout úzkým a přeplněným uličkám, kde při těsném kontaktu s ostatními lidmi se vystavuje velkému riziku, že bude okraden.

Mongolsko je chudá a rozvojová země, i když na tom není tak špatně, jako např. země Subsaharské Afriky. Díky bývalému socialistickému zřízení dosahuje velmi slušné úrovně v oblasti vzdělávání a zdravotní péče. Na druhou stranu je to země prolezlá korupcí. Kdyby Mongolové dokázali výhodně prodat koncese na těžbu nerostných surovin (uhlí, mědi, molybdenu, zlata, cínu a dalších), mohli by být všichni obyvatelé bohatí a země by se mohla rychle rozvíjet. Místo toho nehorázně bohatne jen „elita“, přesněji lidé, kteří jsou u „koryta“, tedy na správných místech ve státní správě. Snad nikde na světě jsem neviděl takovou koncentraci moderních a drahých aut, jako před budovou parlamentu a vlády.

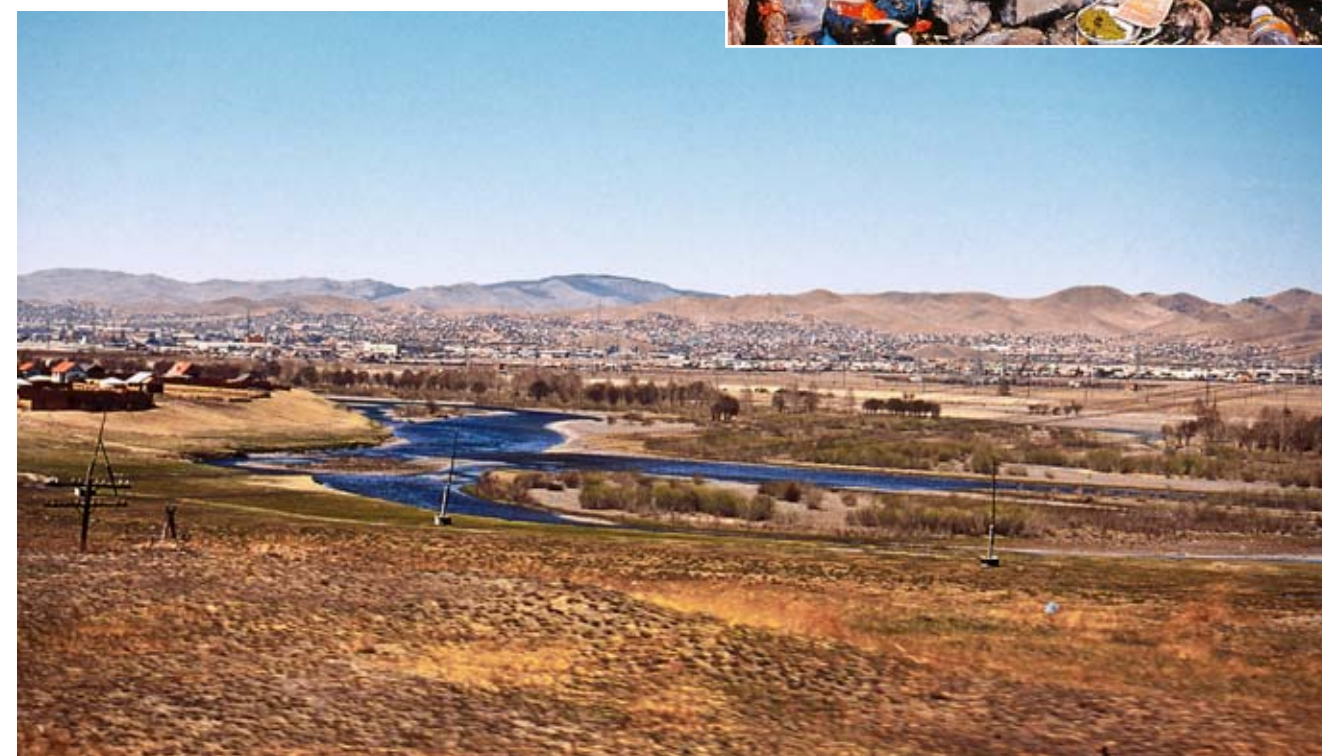

V Mongolsku figuruje jako hlavní náboženství buddhismus, zejména tibetský buddhismus. Navzdory komunistické minulosti se k němu alespoň formálně hlásí až 90 % obyvatel. Na snímku můžeme spatřit klášter Gandantegchinlen Khiid, který má řadu architektonicky zajímavých chrámů. Klášter byl založen v roce 1835 a obnoven po období komunismu v roce 1990. Nyní v něm žije 150 mnichů. Ve 30. letech 20. století bylo pod vlivem Stalina v Mongolsku mnoho chrámů zničeno a zabito bylo tehdy více než 15 000 mnichů.

Buddhismus se zde do jisté míry míchá s tradičním šamanismem, což je způsob komunikace s duchovním světem (resp. je to soubor učení a praktik týkajících se komunikace s duchovním světem). V kopcích nad Ulánbátarem se často s takovými šamanskými místy setkáte. Vyjádření úcty a respektu bývá někdy kuriózní – obětí může být menší bankovka, ale také láhev vodky.

Třetinu země na jihu zabírá poušť Gobi. Na severu a severozápadě je krajina lesnatá, s množstvím řek a jezer. V okolí hlavního města už se situace mění, i když nějaká voda a rostlinný porost tu pořád ještě jsou.

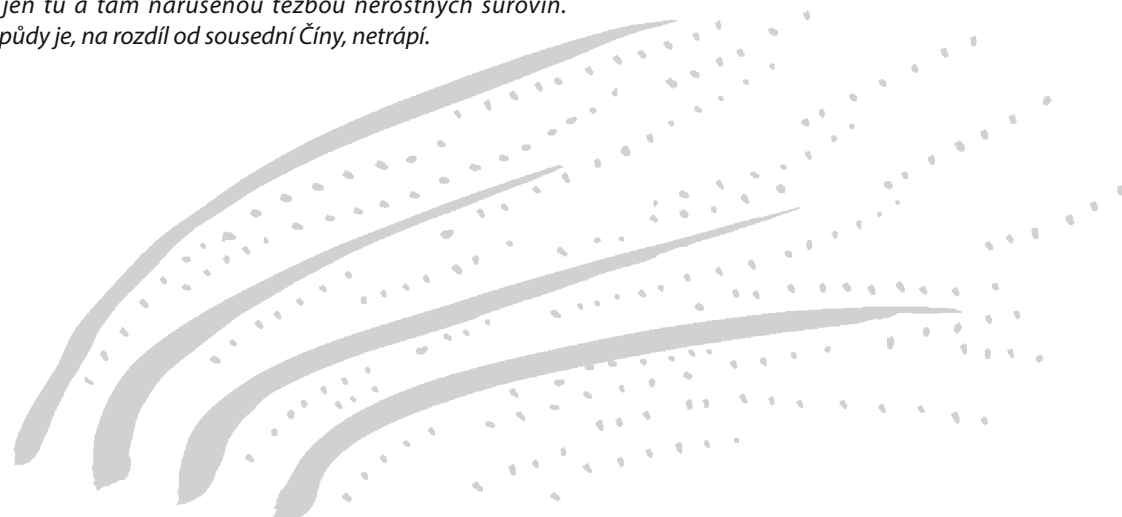

Pak ale začíná království pouště Gobi. Sporadicky se objevují snahy okrajové části pouště kultivovat na zemědělské využití, ale znamenalo by to velké investice a především velké úsilí a vytrvalost.

Tato krajina zůstane ještě dlouho pustinou, jen tu a tam narušenou těžbou nerostných surovin. Ale Mongolové mají prostoru dost a nedostatek půdy je, na rozdíl od sousední Číny, netrápí.

5.9 Japonsko

Japonsko znamená v překladu „Země vycházejícího slunce“. Rozkládá se na necelých 378 tisících km², na kterých žije 127 milionů lidí. Hustota osídlení je tedy značná – 337 obyvatel na km². Přitom vlastní jen něco málo přes 12 % zemědělsky obdělávané půdy a zanedbatelné nerostné zdroje. Je proto obdivuhodné, jak vyspělý stát dokázali Japonci s těmito „špatnými kartami“ vybudovat.

Fudži, 3776 metrů vysoká sopka, představuje symbol Japonska. Naposledy se probudila k životu v roce 1707.

Typickou plodinou je pro Japonce rýže. Její pěstování vyžaduje důmyslný systém zavlažování a spolupráci celé komunity. To historicky spoluvytvářelo mentalitu Japonců, na rozdíl od Evropanů či Američanů jsou méně individualističtí a snadněji podřizují své ambice zájmům celku.

Tokio, hlavní město Japonska, má 13 milionů obyvatel, ale společně s Yokohamou a dalšími přilehlými oblastmi, které vytvářejí megapoli s kompaktní zástavbou, čítá až 38 milionů obyvatel.

Tokio leží v seismicky aktivní oblasti (nachází se na hranici tří tektonických desek), což způsobí jednou za čas velké zemětřesení. Poslední se odehrálo v roce 1923 a zahynulo při něm 142 000 obyvatel. Tehdy však v Tokiu žily 3 miliony lidí, dnes je to o řád více. Na druhou stranu jsou Japonci díky vyspělým technologiím na další zemětřesení lépe připraveni. Podobný počet obětí (100 tisíc) přineslo i bombardování za 2. světové války, v březnu 1945, kdy Američané na město během dvou dnů shodili 1665 tun napalmu.

Tokijská věž (Tokyo Tower) je inspirována Eiffelovou věží v Paříži a je podobně vysoká, 332,5 metru. Byla postavena v roce 1958 a od té doby ji navštívilo 150 milionů lidí.

Město žije 24 hodin denně.

Mezi nejznámější části města patří Ginza, která je něco jako Park Avenue pro New York, tedy jedno velké nákupní centrum. Známe je také Shinjuku, které plní funkci nákupního střediska, ale slouží také jako centrum zábavy především mladým lidem. Pokud by váš volný čas v Tokiu byl velmi omezený, pak bych doporučil zavítat právě do Shinjuku.

Když jsem zde pozoroval tyto mladé hudebníky, měl jsem pocit, jako by právě probíhala jakási revolta mladých proti zavedeným pořádkům, jako tomu bylo i v západních zemích ve druhé polovině 60. let 20. století. Byl to jen subjektivní dojem, ale vypadalo to, jako by svým chováním mladí lidé říkali, že nestojí o spořádaný život v obleku a kravatě, s přesně narysovanou kariérou na mnoho let dopředu.

Nakupovat potraviny a další běžné domácí potřeby se chodí obvykle do tržnice. Proslavený je především Rybí trh (Tsukiji Fish Market), kde majitelé restaurací i prostí lidé brzy ráno nakupují čerstvé ryby, které během dne skončí na talíři strávníků.

Zahrady v Tokijském císařském paláci (Tokyo Imperial Palace). Tokio se až do roku 1868 jmenovalo Edo. V roce 1869 se císař přestěhoval z Kjóta do Tokia a to se tak stalo hlavním městem císařství. V minulosti bylo město trápeno četnými požáry, které vznikaly neopatrností při zimním vytápění dřevěných domů. Nejhorší byl požár v roce 1657, při kterém zahynulo 100 tisíc lidí.

Japonsko je dnes konstituční monarchií, kde moc císaře je silně omezena. Od konce druhé světové války již císař není považován za pozemského potomka bohů, ale za běžného monarchu. Post císaře zastává téměř osmdesátiletý Akihito, stodvacátý pátý císař v pořadí. V současné době se jedná o jediného monarchu, který má císařský titul (což je nejvyšší panovnická hodnost).

Domorodým náboženstvím, které vzniklo na japonských ostrovech, je šintoismus. Jedná se o polyteistické náboženství, kdy jednotliví bohové představují prvky přírodního světa. Dnes však nad šintoismem začíná převažovat buddhismus, který v Japonsku praktikuje asi 90 milionů lidí. Obě náboženství jsou k sobě velmi tolerantní a do jisté míry se mísí. Často vedle sebe sousedí šintoistická i buddhistická svatyně, nebo dokonce jedna stavba slouží pro účely obou vyznání.

Šintoistická svatyně Icukušimu v Hirošimě. Je považována za japonský národní poklad a její kořeny sahají do 6. století. Nynější vzhled získala v roce 1168. Na horním obrázku je zpodobnění Buddhy v Tokiu.

Šinkansen – tak se nazývá síť osmi vysokorychlostních tratí na ostrovech Honšú a Kjúšú. Vlaky dosahují provozní rychlosti až 300 km/hod. a jezdí na minutu přesně. Nejsou zrovna levné, ale každé japonské velkoměsto je takto dosažitelné během několika málo hodin.

Hirošima se stala smutným symbolem vojenského využití jaderné energie. 6. srpna 1945 svrhli Američané na město atomovou bombu. Následkem výbuchu okamžitě zemřelo 80 tisíc lidí, z celkového počtu 90 tisíc budov jich bylo zničeno 60 tisíc. Snímek zachycuje památník míru, nebo-li Atomový dóm. Jedná se o torzo původní budovy vyprojektované a postavené českým architektem Janem Letzelem. Dokončeno a otevřeno bylo v roce 1915 jako Hirošimský prefekturální palác pro výstavu produktů. Bomba vybuchla jen 160 metrů od budovy, ve výšce 580 metrů. Atomový dóm byl nejbližší budovou, která po explozi zůstala stát a zcela se neztřítila. Na druhém snímku můžeme porovnat podobu budovy před výbuchem a těsně po výbuchu.

Od druhé světové války atomová bomba naštěstí nebyla nikdy ve válečném konfliktu použita. Ve 2. polovině 20. století se však rozvíjelo mírové využití jaderných elektráren. Ani ty nejsou stoprocentně bezpečné. Když jsem v první polovině 80. let 20. století studoval obor „Ochrana životního prostředí“, říkalo se, že jaderný reaktor může vybuchnout jediným způsobem – kdyby přímo na něj spadl asteroid. Pak přišel v dubnu 1986 Černobyl, kdy havárie byla způsobena lidskou chybou a hrubým porušením bezpečnostních předpisů. Ty se následně zpřísnily a opět jsme byli přesvědčováni, že jaderná energie je absolutně bezpečná. Po teroristických útocích na Světové obchodní centrum v New Yorku v září 2001 bylo jasné, že není. Dobře opláštěvaný jaderný reaktor by měl vydržet pád vojenské stíhačky, nevydržel by však náraz mnohem těžšího dopravního letadla s velkou zásobou paliva, které by při explozi způsobilo obrovskou teplotu. Takže se zvětšily bezletové zóny v okolí jaderných elektráren a ty jsou také chráněny protiletectkými bateriemi.

Poslední poučení přišlo právě z Japonska. Japonské atomové elektrárny jsou technicky dokonalé a vydrží i velké zemětřesení. To se potvrdilo i při zemětřesení v březnu 2011. Jenže nikdo nepočítal s tak velkou následnou vlnou tsunami. V důsledku zaplavení elektrárny vypadl elektrický proud a jaderný reaktor nemohl být průběžně chlazen. Následoval vysoký únik radiace do ovzduší i do moře.

Je tedy dobré si uvědomit, že využití jaderné energie není nikdy bezproblémové a plně bezpečné, ať už se jedná o vojenské či civilní účely. To neznamena, že bychom ji měli úplně zavrhnout, jen musíme být ostražití, až nás zase různí experti budou přesvědčovat, jak tentokrát už je opravdu všechno pod kontrolou.

Hirošima byla založena již v roce 1589. Následně byl brzy postaven hirošimský hrad. Část jeho rekonstruované podoby vidíme na snímku. Kvůli atomovému výbuchu na konci války bylo mnoho historických památek zničeno a prakticky celé město muselo být vystavěno znovu.

Nara je historické město nedaleko Kjóto. Dnes v něm žije 360 tisíc obyvatel. Již v roce 708 se stalo hlavním městem císařství. To trvalo do roku 794, kdy se hlavním městem stalo Kjóto.

Kófukudži je další buddhistický chrám ve městě Nara , který proslul především svou pětipatrovou pagodou. Chrám byl založen již v roce 669.

Tódaidži představuje buddhistický chrám a zároveň největší dřevěnou budovu na světě. Nachází se v něm socha Velkého Buddhy, která byla dokončena v roce 751 a spotřebovala většinu japonské produkce bronz. Země se tak na několik let ocitla na pokraji bankrotu.

Kjóto je moderní město s necelým 1,5 milionem obyvatel. Nalezneme tu však nejvíce historických památek. V roce 1997 se zde konala velká mezinárodní konference, jejímž výstupem byl tzv. Kjótský protokol, který zavazoval především vyspělé země ke snížení emisí skleníkového plynu, oxidu uhličitého, který vzniká při spalování fosilních paliv.

Mnohem zajímavější než moderní část města jsou starobylé uličky, ve kterých je příjemné se ztratit a jen tak bez cíle jimi bloumat.

Při troše štěstí možná zahlédnete i jednu či dvě gejši v tradičním oděvu. V překladu slovo gejša znamená „doprovod umělkyně“. Gejša má být krásná a inteligentní žena, která vyniká ve schopnosti bavit muže (tancem, zpěvem, či jinak), být mu společnicí. Výchova gejši začínala již brzy, často od pěti let. Musely zvládnout prakticky všechna tradiční japonská umění, včetně čajového obřadu, aranžování květin či kaligrafie (umění krasopisu). Gejša rozhodně neznamená „japonská prostitutka“, i když některé jimi byly. Je to spíše „umělkyně“ a společnice, která může přistoupit i na sex, ale nejde o samozřejmost. Proto také nebylo povolání gejši zakázáno v roce 1957, kdy byla zakázána prostituce. Dnes je téměř nemožné na ulici gejšu spatřit. I tyto dvě ženy na snímku si na gejši dost možná jen hrají a vytvářejí iluzi pro turisty.

Chrám Shimogamo (Shimogamo Shrine) je jeden z nejstarších šintoistických chrámů v Japonsku a jedna ze sedmnácti významných historických památek starobylého Kjóta. Chrám byl postaven v roce 678, ale jeho počátky možná sahají ještě dále do minulosti, do šestého století.

Žebrající mnich. Nedejme se ovšem zmást, nejedná se vůbec o dobu některých našich „somráků“, mladých a zdravých mužů, kterým se jen nechce pracovat. Mniši ráno vycházejí z kláštera žebrať, aby se naučili pokoře. A zároveň tím dávají příležitost lidem prokázat dobrý skutek. Za dar tedy neděkuje mnich dárce, ale dárce mnichovi. Za to, že mu poskytl příležitost stát se lepším člověkem.